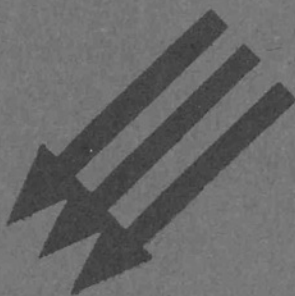

Svoboda

POŠTNINA
PLACANA
V GOTOVINI

LETO VII ● ŠTEV. 1

---

1. JANUAR 1935

48801

Delavska kulturna zveza „Svoboda“ priporoča svojim članom te-le delavske zadruge:

Konzuma zadruga za Ljubljano in okolice

r. z. z. o. z.

Ljubljana, Medvedova cesta številka 36

Priporoča svojim članom vedno sveže špicerijsko in razno galanterijsko blago. Cene konkurenčne. Član postane lahko vsak. Pristopnina znaša Din 5.—. Delež Din 25.—.

Konzumno društvo rudarjev

Ustanovljeno 1906 Hrastnik Ustanovljeno 1906

r. z. z. o. z.

Ima 3 prodajalne, zadržno gostilno in pekarno. Član postane lahko vsak. Delež Din 100.—. Sodruzi, sodružice podpirajte Vašo zadrugo, Vaš Delavski dom

Konzumno društvo za Mežiško dolino

r. z. z. o. z.

Poštni predal št. 3 - Telefon inter št. 5 - Pošt. ček. rač. št. 15.925 - Brzjav: Kodes Prevalje

Centrala in skladišče: Prevalje

Prodajalne: 1. Prevalje, 2. Leše, 3. Guštanj, 4. Muta, 5. Črna I., 6. Črna II., 7. Mežica, 8. Sv. Helena, 9. Pekarna Prevalje.

Sprejema hranilne vloge in jih obrestuje po najvišji obrestni meri. Vse nove hranilne vloge se lahko vsak čas na zahtevo vlagatelja neomejeno dvigajo. Denar zamorete vlagati direktno v centralo v Prevalje po poštinih položnicah, ki vam dajo na razpolago vse naše prodajalne, ali pa osebno v vsaki naši posamezni prodajalni. Prodaja se le članom. Pristopnina Din 5.—, član društva postane lahko vsak. Delež 300 Din

Splošna gospodarska in konzumna zadruga za Gorenjsko

r. z. z. o. z., Jesenice-Fužine, Cankarjeva 3

opozarja vse gorenjsko delavstvo, da je glavni pogoj za osvoboditev delavskega razreda njega gospodarska osamosvojitve. Zaradi tega naj se nam pri delu za njo pridruži siehnik!

Prodajalne: Sava, Jesenice, Borovlje, Kor. Bela, Dobrava, Sp. Gorje, Mojstrana. Zadržne gostilne: na Savi v Del. domu, na Kor. Bell, nasproti postaji.

Zadržni kino: Radio poleg delavskega doma.

Delavska domova: na Savi-Jesenicah, v Sp. Gorjah!

Svoji k svojim - ker bomo le - MI vsi moči!

Priporoča se vsem glasbenim društvom in posebno delavskim godbam mehanična delavnica za popravilo inštrumentov

ALOJZIJ KUŠTRIN, Ljubljana, Nunska ulica 3

Popravila godal zelo solidno in po zmerni ceni

Naročnina za marksistični mesečnik „Svoboda“ znaša:

letno	Din 40.—
polletno	„ 20.—
četrtletno	„ 12.—
za Ameriko letno	„ 60.—
posamezna številka	„ 4.—

Uredništvo in uprava za Jugoslavijo: Ljubljana, Palača Del. zbornice, Miklošičeva c. 1
Za Ameriko: Chicago, Ill. 3639 W, 26 Th. St.

V S E B I N A

Ivan Klícar, Obraz našega časa
H. Heller, O bistvu socializma
M. Selan, Veliki voditelj srbskega soc. proletariata
Dimitrije Tucović, Poklic delavskega agitatorja
Dr. J. P., Politični katolicizem — najhujša nesreča za naš narod
Ivan Potrč, Habsburška grobnica — avstrijska katoliška Mekka
Marksistična šola
Ivan Logar, Klic žene človeštvu
B. Traven, Ujeti blisk
Knjige in knjižnice / Naš pokret / Zapiski

Ivan Klicar, Obraz našega časa

Politični in socialni razvoj naše dobe je žalosten, vendar veren odsev gospodarskega propadanja. Daleč je že za nami zlovešči september 1929 l., ko je borzni polom v Newyorku dal signal za izbruh svetovne gospodarske krize, in komaj se zavedamo, da je od takrat minilo že pet dolgih let gospodarske katastrofe, kakor je še ni videl svet. Po izkušnjah preteklosti bi bil že skrajni čas, da bi krizi in depresiji sledila konjunktura. Vendar znaki še niso vidni, ki bi obetali resnično izboljšanje. Zdi se, da smo stopili v dobo, ko je gospodarska kriza pravilo, konjunktura pa izjema. Omiljenje gospodarske krize v nekaterih državah še vedno spremlja poostritev v drugih. Še najbolj se je popravil gospodarski položaj v Angliji. Pripisati je to v glavnem razvrednotenju funta pri skoro stabilnih notranjih cenah in uvedbi zaščitnih carin. Razvrednotenje funta je poživilo trgovino in vzpostavilo konkurenčno sposobnost angleških industrijskih izdelkov na svetovnem tržišču, zaščitne carine pa so omogočile nove investicije, kajti mnogim industrijskim panogam se je nenadoma odprl velik notranji trg, ki so ga dosedaj morale deliti z inozemsko konkurenco. Vendar nekatere osnovne gospodarske panoge, kakor brodarstvo, premogovniki in tekstilna industrija, si še vedno niso opomogle. Še precej ugoden je položaj v severnih državah, zlasti v Švedski.

Obnovitveno gibanje Nire v Ameriki je zastalo in se končalo z očitnim neuspehom. Tragikomičen je položaj v Nemčiji. Narodno-socialistični pokret ni štedil z obljubami, preden je prišel na oblast, in tako je moral nekaj podvzeti, da preveč ne razočara pristašev. Vlada si je izposodila znatne vsote na račun državnih dohodkov od l. 1937 dalje, podvzela velikopotezna javna dela in podprla finančno nekatere panoge industrije, zlasti, če so bile v zvezi z oboroževalno industrijo. Pritisnila je tudi na banke in industrijska podjetja, da so razpoložljiv kapital uporabili za popravila in nove investicije, ki so bile že itak nujne in neodložljive. Ob izbruhu krize namreč kapitalist zadržuje kapital vsled slabih izgledov v bodočnost, vendar stori to lahko samo nekaj časa, če noče, da mu propade stoječi kapital. Zmaga fašizma je na kapitalista tudi psihološko ugodno vplivala in ga navajala k večjemu optimizmu. Da ustrežejo režimu, so podjetja in veleposestniki najeli še več delavcev, kakor so jih potrebovali. Odškodovali so se na ta način, da so znižali že zaposlenim delavcem plače, kar je lepo razvidno iz bilance velikega podjetja Siemens in Schuckert, ki kaže navzlic večjemu številu delavstva isti izdatek za plače kakor prej. Nekatere panoge so oživele, kakor n. pr. gradbena, oboroževalna, avtomobilska in kovinska industrija. Brezposelnost se je dejansko zmanjšala, ostalo je opravila statistika in tako se je zdelo, da se bo uresničila napoved Hitlerja, da bo v štirih letih brezposelnost izginila. Časopisje je dan za dnevom oznanjalo novo zmago v bitki za ustvaritev nove delovne možnosti. Letošnjo jesen pa je vse zopet utihnilo, na vseh koncih in krajih so se pojavile nove gospodarske težkoče. Hitler je očitvidno mislil, da bo treba gospodarstvu dati samo krepko injekcijo in vse bo zopet dobro. Samozavest narodno socialističnega

režima si je mogoče razlagati samo na ta način, da se je vdajal upanju, da se bo usedel na val konjunktura. Razočaranje je zato tem večje, ko se poleg starih pojavljajo še nove težkoče. Prav poseben ljubljenelec narodnosocialističnega režima je kmet, kajti v dobro situiranem kmetu-kulaku vidi svojo najzanesljivejšo oporo. Da mu pomaga, je vlada zavrla uvoz agrarnih produktov, cene so začele skakati kvišku. S tem so se pa podražili industrijski izdelki, izvoz je začel padati v še večji meri kakor uvoz. Pridružil se je še izpad ruskih naročil in židovski bojkot nemškega blaga. Nemška marka je bila resno ogrožena, kajti zlata podlaga je naglo kopnela. Druge inflacije pa bi Nemčija po izkušnjah povojne dobe ne prenesla. Nemški gospodarski diktator Schacht je segel po drastičnih merah, omejil je celo uvoz najpotrebnejših sirovin in res rešil marko. Toda v mnogih tovarnah, celo sredi Berlina, je zastalo delo, ker ni bilo sirovin, ali pa si je industrija morala pomagati z manj vrednimi nadomestili. Da zajezi naraščajočo draginjo, je vlada imenovala Gødelerja za diktatorja cen, vendar sodeč po neštetihi podobnih poskusih v preteklosti upravičeno dvomimo, da bo to trajno pomagalo. Blagodati »nemškega« socializma okuša sedaj v prvi vrsti nemški delavec, ki ima manjšo nominalno in realno plačo in je oropan vseh političnih in socialnih pravic. Dobil pa je zato socialno čast (soziale Ehre), kakor jo pojmujejo narodni socialisti, sme korakati s podjetnikom v isti vrsti v kolonah »delovne« fronte, zvečer pa si lahko preganja turbone misli v prostorih organizacije »Kraft durch Freude«.

Iz navedenega je razvidno, da je še prerano govoriti o nemškem čudežu. Gospodarsko stanje se je izboljšalo samo na račun bodočih let in že 1. 1937 bo država morala vračati izposojeni kapital. Težko si je zamisliti, da bi se do tlej vrnila konjunktura, ko pada kupna moč delavnih množic in ko je velik del zunanjega trga najbrže za vedno izgubljen.

Tudi položaj v Italiji je skrajno slab. Slab znak je že trajno naraščanje državnih dolgov, ki bodo kmalu dosegli čedno vsoto 130 milijard lir. Je to posledica kroničnega deficita državnega proračuna. Vzdrževanje obsežnega fašistovskega državnega aparata, oboroževanje in sanacija umirajočih industrij in denarnih zavodov požira ogromne vsote. Trgovska bilanca je trajno pasivna, dohodki tujskega prometa so padli in tako je tečaj lire na borzah začel drseti navzdol. Da podpre liro, je morala italijanska narodna banka v svrhu intervencij na tujih borzah oddajati zlato. Zlata podlaga lire je skopnela za 20% in se je približala zakonitemu kritju. Po zatrdilu angleškega lista »Economist« je razvrednotenje lire neizbežno. Brezposelnost še vedno narašča in zato je italijanska vlada izdala odlok o uvedbi 40 urnega delovnika in o omejitvi ženskega dela. Večja umerjenost italijanske zunanje politike, kakor smo je bili dosedaj vajeni, in zblizanje s finančno močno Francijo je posledica gospodarskih in finančnih stisk Italije.

V preteklem letu se je poslabšal gospodarski položaj tudi v Franciji. Brezposelnost je narasla na pol milijona, kar je za Francijo rekordno število, industrijska produkcija se krči in kmetu se godi vedno slabše kakor povsod na svetu. Seveda ima Francija v rezervi še znatna sredstva za pobijanje krize, kajti finančno stoji zelo trdno in brezposelnosti se lahko znebi že na račun 800.000 tujcev, ki so zaposleni v Franciji.

Gospodarska kriza razsaja v fašistovskih državah ravno tako, oziroma še bolj kakor v demokratskih. Fašizem torej nima leka za težave naše dobe. In vendar se je število fašistovskih držav v preteklem letu pomnožilo v premem sorazmerju s poostritvijo gospodarske krize. Fašizem je izraz negotovosti, strahu in slabe vesti sodobnega kapitalizma. Izgleda, da je nujna faza političnega razvoja povsod tam, kjer je nadvlada buržuazije resno ogrožena

od proletariata. Fašizem pomeni poslednji obupen poskus, da se ovekoveči razredna delitev družbe in ohrani zasebna lastnina produkcijskih sredstev s pomočjo brezobzirne uporabe državnega aparata.

Zmagal je v Italiji in Nemčiji na ta način, da si je nadel videz elementarnega ljudskega gibanja. Odvrigel je krinko šele takrat, ko je bil na vladi. V bodoče se bo morala buržuazija najbrže posluževati druge poti, če bo hotela uvesti fašizem tam, kjer ga še ni. Razpoloženje za fašizem se je v malomeščanstvu, zlasti vsled razvoja razmer v Nemčiji, precej ohladilo. Stanje, ki odgovarja fašizmu, se da uvesti tudi s pomočjo tzv. avtoritativne demokracije. Delavstvu se odvzamejo postopoma politične pravice in socialne pridobitve. Če se delavstvo ne brani z drugimi sredstvi kakor samo s papirnatiimi protesti, ima buržuazija primeren povod za brezobzirno uporabo izvršilne oblasti. Po tej poti hodi sedaj Španija in poslužiti se je misli tudi reakcija v Švici in Franciji. Končni rezultat v slučaju uspeha bi bil precej isti kakor je v Italiji in Nemčiji. Zavladal bi vsemogočni voditelj, ki se opira na pretorijansko gardo, birokracijo in vojsko. Poudariti je treba, da leži v duhu sistema, če se povsod v fašistovskih državah oblast osredotoči v rokah enega človeka »voditelja«. Voditelj ima važno funkcijo, kajti on mora razsojati kot zadnja instanca v sporih med klikami lastne pretorijanske garde in v trenjih interesnih grup buržuazije.

Če je fašizem enkrat zavladal, se skuša obdržati z brezobzirnim nasiljem. Sistematično uniči vse organizacije in ustanove, ki bi mu lahko postale kedaj nevarne. Boj proti fašizmu je zato skrajno težak, vendar malodušnost ni na mestu. Delavski pokret je doživel v preteklosti velikokrat težke poraze in vendar je vedno znova ostal mogočnejši in silnejši kakor prej. Tudi fašizem ga ne bo mogel izbrisati z lica zemlje. Padeč fašizma bo delo proletariata, ki bo našel pod vodstvom elite, prekaljene v borbah in trpljenju, prej ali slej ugoden trenutek, da na ruševinah fašizma in kapitalizma zgradi lepšo in boljšo družbo. Prorokovati je težko in nesmiselno in tako tudi ni mogoče reči, kedaj in kako se bo končala doba fašizma. Vendar so že sedaj vidni nekateri razvojni pravci, ki lahko privedejo do padca fašizma. Kot mene tekel visi nad fašistovskimi državami finančno vprašanje. Piramida zadolžitve neprestano raste. Napihnjeni državni aparat požira ogromne vsote. Država mora vedno znova pomagati kapitalističnim grupam, ki so trenutno gospodarsko najbolj ogrožene. V nasprotju s tako razkričano dobo liberalizma služi moderna država kot molzna krava kapitalizma zlasti v fašistovskih državah. To seveda povečuje zadolžitev, ki pa seveda tudi ne more iti v neskončnost. Saj imajo n. pr. posojila v Italiji že sedaj prikrit prisilen značaj. Fevdalni absolutizem v Franciji je padel, ko je vlada 1789 l. morala sklicati generalne stano-ve, da se izogne pretečemu bankrotu. Edino generalni stanovi so takrat bili v položaju, da priskrbi vladi nova denarna sredstva. Seveda pa vlada po tem usodnem koraku ni mogla preprečiti vsesplošne kritike hib in napak v političnem in socialnem položaju in tako je otvoritev generalnih stanov pomenil uvod v veliko dramo francoske revolucije.

Usodno lahko postane za fašizem in z njim zvezani kapitalizem tudi zunanje politično udejstvovanje. Fašizem je nerazdružno spojen z imperializmom. Zunanji izraz imperializma pa je običajno histeričen in nekritičen nacionalizem. Militarizem najde prav posebno rodovitna tla. Pozornost je vzbudil nedavni govor Mussolinija pri vojaških manevrih v Apeninih, ki je izzvenel v zanosno himno militarizma. Italija je po zadnjih »reformah« srečno prišla tako daleč, da se vojaška vzgoja začne že skoraj pri dojenčku. Vsa zu-

nanja politika Nemčije stremi trenutno za tem, da ji velesile dovolijo neomejeno in javno oborožitev, ki se trenutno še vrši prikrito v okviru raznih režimskih organizacij. Nedavno so ilustrirani listi priobčili značilno fotografijo, kako nemški »Arbeitsdienst« koraka v paradnem pruskem koraku mimo Hitlerja in namesto pozdrava prezentira — lopate. Vsa vzgoja je že sedaj usmerjena na to, da presadi vrline, ki uspevajo v senci kasarne, v dovtetne nemške duše.

Mednarodna situacija postaja vedno bolj napeta in ni pretirano reči, da z vsako novo fašistično državo gine upanje na trajno ohranitev svetovnega miru. Gotovo pa je, da bi vojna pomenila polom fašizma v tisti državi, ki bi bila premagana. Vendar delavstvo si ne more želeči, da bi doseglo padeč fašizma in kapitalizma po razdejanju nove svetovne vojne. Upajmo, da se bo pojavil že prej zgodovinski trenutek, ko bo delavstvo izvršilo svoje poslanstvo in bo postavilo temelje k boljši ureditvi človeške družbe!

H. Heller, O bistvu socializma

Zakaj sem socialist? Ker gre meni slabo in drugim dobro? Ali ker je moje politično, нравno in versko mišljenje samo zrcalo mojega gospodarskega položaja? Gotovo, za veliko množico ljudi morda to velja. Ali pa je to edina in bistvena utemeljitev socializma? Ne, mi odgovarjaš, sem socialist, ker sem spoznal, da mora nujni napredek produkcijskih razmer dovesti do socializma: kakor je sledil fevdalnemu kapitalistični, tako mora temu slediti socialistični družabni red. Mora?! Odkod ta gotovost? Iz znanosti je ne moreš imeti; kajti znanost more v najboljšem slučaju odkriti neke tendence, gibalne smeri zgodovine, proti katerim se moraš odločiti. Znanost ti pa ne more dokazati niti tega, da boš še jutri živel, niti tega, da bo zemlja čez dve uri še eksistirala.

Produkcijske razmere — to pomeni slovenski družabne delovne razmere, to pa niso nič drugega kakor neki način sodelovanja ljudi. Človek se mora torej sam odločiti, mora sam delati na tem, da se njegovo razmerje do dela spremeni?

Gotovo je pravilno, da družabno življenje, ki ga človek živi, povprečno močneje vpliva na njegovo zavest nego obratno. Četudi priznamo to razmerje med življenjem in mišljenjem, si moramo biti na jasnem o silnem pomenu duhovne odločitve za delo za nov družabni red. Baš osebnosti, kakor Marx, Engels ali Lassalle, ti sinovi meščanstva, so nam živi dokazi za to, da socializem ni le želodčno vprašanje, saj so baš ti veliki voditelji delali zgodovino, ker so se mogli s svojo zavestjo dvigniti nad svoj družabni položaj. Marx, sin premožnega renskega odvetnika, se oženi s sestro pruskega notranjega ministra, ima vse možnosti udobnega meščanskega življenja in vendar pride radi svojega duhovnega upora v londonsko pregnanstvo, kjer mora nekoč zastaviti svojo suktnjo, da si more kupiti pisalnega papirja, a drugič ne more napisati časopisnega članka, »ker nisem imel prebite pare, da bi mogel iti čitat časopis«, na dan pogreba svojega ljubljenega edinčka mora teči k hlijnjam Francozom, da si izprosi denarja za pogreb, in vendar brez pomišljanja odkloni dva Bismarckova predloga, ki sta mu nudila lepo družabno existenco! Kdor se pred silo te voditeljske zavesti, ki pretresa kapitalistično življenje, kdor se pred veličino te moralne sile spoštljivo ne pokloni, ta nima niti pojma o vrednosti in dostojanstvu velikega človeka, niti nič ne razume pomena

tega velikega voditelja za nastajanje in propadanje zgodovinsko-družabnih življenjskih oblik.

V čemer nas Marxova podoba najbolj prevzame, je njegova strastna pravicoljubnost. To je bila njegova najmočnejša krepost, radi katere se je lahko odpovedal materialnim prednostim udobnega življenja in ki mu je dala moč, da se je boril in trpel za osvobojenje zatiranega človeštva. V zavesti vsakega človeka so ti moralni razlogi odločilni pri opredelitvi za ali proti določenemu družabnemu redu. Da je socializem brezpogojno koristnejši ali iz sedanjih družabnih razmer nujno izhajajoči red, najprej ne moremo nobenemu dokazati. Da sploh ne govorimo o tem, da bo med tisoči vselej le eden, ki bi bil toliko podkovan, da bi mogel slediti takšnim dokazom; drugič je pa sploh vprašanje, če se s takim dokazovanjem veča in oživlja delavnost in gibanje — to pa je baš glavna stvar.

Da pa socializem pomeni bolj človečansko in pravičnejšo ureditev življenjskih razmer, da je gospodarski način in družabna oblika kapitalizma vandalizem, s tem spoznanjem moremo dati tako obupanemu in izčrpanemu delavcu nove moči in razmaha, kakor tudi ojačiti borbena sredstva proti zagovornikom kapitalizma. Moralno prepričevanje je mogočna sila! Marx sam je vedno apeliral nanj, kadar je obtoževal zatiranje, izkoriščanje, trdosrčnost, grabežljivost in profitarstvo in kadar je govoril o »veliki dolžnosti« delavskega razreda, da pride do politične oblasti. Zadnja utemeljitev pravega bistva socializma je za nas ideja družabne pravičnosti, volja po medsebojni pomoči, stremljenje po pravični skupnosti, moralno oblikovanje medsebojnih človeških odnošajev.

Ker pa vemo, da na človeka povprečno in trajno močnejše vpliva njegov družabni, zlasti njegov gospodarski položaj, nego njegova moralna ali kakršnakoli zavest, moramo napraviti korak naprej od pravno-formalne pravičnosti h gospodarsko-materialni. V oblikovanju resničnosti se mora ideja socialistične pravičnosti nanašati na material, ki ga je treba oblikovati, to je predvsem na ustvarjanje in razdelitev gospodarskih dobrin. Idealizem, ki v našem času ne pozna gospodarstva, idealizem, — da govorimo prav konkretno — ki odpove pred mezdanim vprašanjem ali problemom brezposelnosti, tak resničnosti odtujen idealizem vara ali samega sebe ali druge in ga lahko vsakdo trenutno ukrade. Idealizem slavnega filozofa Fichte-ja*) je bil popolnoma drugačnega kova nego idealizem premnogih današnjih izobražencev. »Človek naj dela«, je nekoč dejal Fichte, »toda ne kot delovna živina, ki pod svojim bremenom zaspi in ki jo po zasilni okrepitvi izčrpanih moči zopet prebudimo k prenašanju istega bremena. Človek naj dela brez strahu z radostjo in z veseljem in naj mu preostaja časa, da bo dvigal svoj duh in svoje oči proti nebu, ker je rojen zato, da ga gleda.« Ta idealist je tudi vedel, da mora iti pot v organizacijski tvorbi pravične družbe od spodaj navzgor, od materialnega k idealnemu: »Člani vlade, vsega učiteljskega in obrambnega stanu so samo radi prvih (gospodarskih producentov) tu.«

Vsak ideal se more uveljaviti le v boju z danimi družabnimi razmerami. Sedanje družabne razmere so zavožene na ta način, da imajo po edinci in posamezne skupine s svojo gospodarsko močjo tudi dejansko besedo nad državo. Agrarni, industrijski in finančni kapital imajo kljub vsem demokratičnim državnim oblikam — poglejte samo Združene Ameriške Države! — enostransko gospodarsko oblast nad državno skupnostjo.

*) slavni filozof, živel od 1762—1814.

To je tolikšna nevarnost za kulturo, da je nikdar ne moremo dovolj oceniti. Socializem pa pomeni pravično oblast avtoritete celokupne družbe nad gospodarstvom.

Socializem se obrača proti gospodstvu posameznih razredov. Proti razrednemu gospodstvu, v katerem ne odloča v deležu na vzgoji in kulturi, v družabni moči in ugledu v prvi vrsti osebna nadarjenost in sposobnost, temveč predvsem zunanje, gospodarske razmere. Ti razredi nikakor niso plod narave, kakor menita liberalna sociologija in nacionalni socializem, nikakor niso izraz osebne, naravne neenakosti ljudi, temveč izvirajo iz določenih gospodarskih razmer, torej iz družabnih dejstev, ki so nastala in ki so zato zgodovinsko tudi izpremenljiva. Nasprotniki, pa tudi nekateri socialistični prijatelji, ki nimajo nobenega pravega pojma o stvari, so mnenja, da pomeni socializem ne samo odprave vseh razrednih razlik, temveč splošno izenačenje. Take nesmiselnosti niso nikdar govorili ne Marx, ne Engels niti druge socialistične glave. Nasprotno: Engels poudarja z vso ostrino, da je vsebina socialistične zahteve po enakosti edino le v odpravi razredov. »Vsaka zahteva po enakosti, ki gre preko tega, nujno zablodi v absurdnost« (nesmiselnost).

Cilj socializma je celoten duhovni svet, zelo oddaljen od liberalnega ideala o udobnosti ljudi. Smisla človeškega življenja na tem svetu ne vidi socializem v samozadovoljni sitosti, temveč v individualnem in družabnem dviganju vseh sil, ki oblikujejo kulturo, v večanju notranje in zunanje moči človekove. Povečana živahnost in razgibanost duha pa more izvirati le iz najgloblje medsebojne povezanosti ljudi. To pa baš kapitalizem onemogoča. Zato se socializem bori proti duhu hladnega računarstva, ki popolnoma obvladuje današnje medsebojne človeške odnošaje. Socializem je izraz globokega hrepenenja, ki nikdar ne zamre v človeškem rodu, hrepenenja po poglobljenju razmerja človeka do človeka. Da se nastanka take kulturne socialistične skupnosti nikakor ne da doseči z golimi družabno-organizacijskimi ukrepi, da je za to potrebno prenovljenje vse duhovnosti in kulture, naj tu samo omenimo.

Uresničenja socialističnega družabnega ideala nikakor ne smemo pričakovati od kakega čudeža, najmanj pa od čudeža same po sebi razvijajoče se zgodovinske dialektike. Vsi smo postavljeni pred osebne in družabne resničnosti in v vse moramo prodreti z duhom in dejanjem. Nobeni resničnosti se ne moremo niti ne smemo izogniti, vse moramo pretehtati in pozitivno ali negativno izkoristiti za ustvarjanje bodočnosti.

M. Selan, Veliki voditelj srbskega soc. proletariata

V nasprotju s slovenskimi intelektualci, ki po svoji ogromni večini ostajajo najnavadnejši kruhoborci ali ki svojo malomeščansko omejenost prikrivajo z vzvišenim poslanstvom svoje učenosti, je srbski inteligenčni naraščaj vedno dajal iz svoje sredine može, ki so se z vsemi svojimi sposobnostmi uvrstili med prve borce za svobodo, prosvetljenje in napredek naroda. Kakor je oviral razvoj našega naroda črno-žolti duh »katoliško-apostolske« Avstro-Ogrske, v znamenju katerega je pretežni del naše inteligence postal bolj reakcionaren in »policijski od policije same in bolj filistrski od filistejcev«, so med srbskim razumništvom vedno rasli ljudje, ki so z vsem ognjem zastavili svoje pero, svoj razum, svojo besedo in često tudi svojo eksistenco za ideje, ki pripravljajo svobodo in lepšo bo-

dočnost naroda. Kakor je slovenski delavski pokret vedno bolehal na tem, da mu je primanjkovalo intelektualcev, ki so se lovili le med klerikalnimi in liberalnimi jaslami, tako je nasprotno v Srbiji delavsko gibanje vedno imelo in ima stalen dotok najbistroumnejših razumnikov.

Eden največjih srbskih razumnikov in največjih duhov srbskega realizma — Svetozar Marković — je bil tudi prvi socialist na Balkanu, čeprav še v njegovem času ni bilo v Srbiji objektivnih pogojev za moderno proletarsko razredno gibanje, ker še ni bilo kapitalističnega gospodarstva in pravih mezdnih delavcev. Zato sicer ni mogel ustvariti moderne proletarske organizacije, ali vsaj okolici je dal duh narodne vlade, demokracije, idejo, ki je prevevala vse boje nove Srbije. Ječe, v katere ga je često spravila samovoljna policija Obrenovičev, so prezgodaj uničile njegovo življenje, da je umrl star komaj 28 let. Radikalna stranka, ki se je ustanovila pod vplivom njegovih idej, je sicer kmalu zapustila pota socializma, ali ostala je ena pozitivna stran, da je skozi 30 let bojevala žilav boj za narodne politične pravice proti samodržstvu in birokratizmu. S tem je ustvarila pogoje za razvoj Srbije v duhu novega meščanstva in njegove demokracije.

Medtem ko je začel tudi v Srbijo prodirati kapitalizem, se je porajalo tudi mezdno delavstvo, ki je obrnilo hrbet radikalni stranki, ki je postala meščanska, in se začelo zbirati v svoje samostojne vrste. Dva človeka sta utirala novo pot: mizarski pomočnik Radovan Dragović in akademik Dimitrije Tucović. Iz radikalne stranke se jim je pridružil njen najboljši novinar Dragiša Lapčević.

Dragović in Tucović sta se skoro istočasno rodila v Užicu, kjer je tekla zibelka tolikim srbskim razboritim duhovom. Kot mlada fanta sta že čitela nemško socialistično literaturo. Radi gmotne stiske je moral Dragović zapustiti šolo v šestem gimnazijskem razredu — s Tucovićem sta bila že tedaj prepričana socialisti. Dragović je potem kot mizarski pomočnik odšel v daljnji svet po Avstriji in Nemčiji. Podnevi je delal, ponoči je čital. Po dveh letih se je vrnil v domovino s trdnim sklepom, da ustanovi v Srbiji delavsko organizacijo na marksistični podlagi. Pri tem je iz mizarskega pomočnika postal novinar.

Tucović je med dijaki užiške realke vzbudil zanimanje za javna vprašanja, sam je vodil vse debate in pridobil večino dijakov za socializem. Dobro teoretično podkovan se je začel tudi praktično udeleževati, ko je prišel na beograjsko univerzo. Postal je vodja socialističnega študentskega kluba. Postal je eden najstrožjih predstavnikov marksističnega socializma. Vodil je velike študentske akcije proti režimu Obrenovičev. Po veliki demonstraciji 23. marca 1903. leta je moral začasno pobegniti iz domovine.

Po padcu Obrenovičev je popolnoma zmagala radikalna stranka. Nova ustava je dala svobodo tiska, zborovanja in združevanja in s tem tudi možnost svobodne socialistične propagande. Takoj sta z Dragovićem izkoristila položaj.

Obnovila sta »Radničke Novine«, ki sta jih ustanovila že 1901. l., ki pa jih je udušil Obrenovičev režim. Navajala sta delavce k samostojni organizaciji in boju. To je bilo težavno delo. Delavci so bili še vse preveč zvezani z meščansko demokracijo. Baš tedaj se je odcepila od oficijelne radikalne stranke posebna mlado-radikalna stranka (samostalci), ki je z velikim hrupom stopila v areno političnega življenja. Mnogo socialističnih intelektualcev je tedaj mislilo, da pomeni ustanovitev samostojne delavske

stranke slabljenje demokracije in da je to še preuranjeno za Srbijo. Sredi najognjevitjega prepričevanja in dela za samostojno delavsko gibanje je Tucović izgubil svojega najboljšega sodruga — Dragović je umrl za jetiko komaj 30 let star.

Tucović je tedaj prav vse svoje življenje posvetil pokretu. Opravljal je funkcije strankinega tajnika, glavnega urednika »Radničkih Novin«, kasneje še tajnika Delavske zbornice in uredništva revije »Borba«. V osmih letih žrtvovanja samega sebe je izvršil ogromno delo.

Treba je bilo predvsem dokazati potrebo, da hodi delavski razred svojo pot s samostojno organizacijo. Stotine Tucovičevih govorov, člankov, brošur o razmerju delavstva do meščanske demokracije predstavljajo epohalno delo zase.

Ko se je ustanovilo samostojno delavsko gibanje, je šlo za medsebojno razmerje md strokovnimi, političnimi, kulturnimi in zadružnimi organizacijami. Dva strokovna in dva politična kongresa sta obravnavala to vprašanje. Zmagalo je Tucovičevo stališče. Zanj je bilo socialistično gibanje enoten, nedeljiv, splošni pokret delavskega razreda s skupnim končnim smotrom — preobrazbo človeške družbe. Razni deli tega splošnega gibanja se razlikujejo samo po svojih posebnih nalogah in načinu udejevanja, vsi pa delajo za uresničenje iste ideje. Zato se morajo vse te različne organizacije podpirati med seboj, vse pa mora voditi enotna centrala. Najvišja točka je politični pokret, zato pripada njemu vrhovno vodstvo, ki naj daje splošne direktive za boj delavskega razreda na vseh področjih.

Tucović je bil istočasno znanstvenik, novinar in prvovrsten govornik. Po njem urejevane »Radničke Novine« in revija »Borba« sta postala najuglednejša časopisa. Pri vsem njegovem neumornem delu s peresom ni bilo niti ene važnejše delavske politične manifestacije, pri kateri ne bi bil on glavni govornik.

Ko je po avstrijski aneksiji Bosne in Hercegovine postalo najbolj pereče balkansko vprašanje, se je na njegovo iniciativo sklicala v Beograd balkanska socialistična konferenca, ki naj določi stališče socialne demokracije napram temu problemu. Resolucija, soglasno sprejeta na tej konferenci (objavljena v 12. številki lanske »Svobode«) je predvsem Tucovičevo delo.

Sredi najživahnejšega dela je moral oditi v balkansko vojno. Vojno je sovražil že s človečanskega stališča. V njegovem dnevniku beremo n. pr. med drugim:

»... Vedno bolj se približujemo prvi bojni liniji. Med potjo strahoviti prizori. Gorostasne planine, pokrite s trupli srbskih in turških vojakov... Vse to vzbuja v človeku gnus nad barbarskim uničevanjem ljudi, ki se dogaja v vojni.«

Ali vedel je, da se narod ne more drugače osvoboditi turškega jarma nego z vojno — zato se je tudi Tucović hrabro boril. Za svoje junaštvo je bil odlikovan, a odlikovanje je odklonil. V njegovem vojnem dnevniku najdemo zapisane te-le kratke vrstice o tem:

»Prišel sem z Ovčjega polja po naredbi, da se ob osmih zglasim k raportu pri generalu Gojkoviću. Meni osebno je pri vsej zadevi neprijetno to, da so napram meni preljubeznjivi vsi gospodje od komandanta bataljona do komandanta divizije. G. generalu sem moral ob tej priliki reči, da internacionalizem nas, socialistov vseh narodov, ne izključuje razumevanja, odobravanja in obrambe upravičenih nacionalnih pravic in potreb. Neprijetno mi je bilo, ko sem opazil, da je tudi general smatral

moje obnašanje v tej vojni kot dokaz mojih vojaških vrlin in mojo odklonitev odlikovanja kot neko naglo spremembo v meni samem. Kaka ironija! Najkategoričneje sem mu moral izjaviti, da je moje obnašanje v tej vojni narekovalo ne moje vojaško razpoloženje, temveč moje razumevanje vseh dogodkov in da se to moje mišljenje tudi z odlikovanjem ni spremenilo.«

Kakor se je ognjevitoboril proti Turkom, tako mu je bil protiven boj z Bolgari. V poročilu o istem raportu pri generalu Tucović dovolj jasno izraža to svoje stališče. Ko mu je general rekel, da razume njegovo stališče kot stališče socialista, mu je še pripomnil:

»Vem, ali vojna še ni končana.«

»Končana je, g. general!«

»A z Bolgari?«

Vzdržal sem se, da bi na to podal kako izjavo, ki bi odgovarjala mojemu sklepu: da mi je ljubše, če me ustrelé na Ovčjem polju, nego da bi sodeloval v taki vojni. Vzdržal sem se le zato, ker je še čas, da se spor mirno reši.«

Komaj se je dobro povrnil iz balkanske vojne in se zopet ves posvetil politični delavnosti, je moral oditi v vojno proti Avstro-Ogrski. Srbska socialna demokracija je glasovala proti vojni, a zavedala se je, da se vojne ne da preprečiti. Tucović se je zavedal vse resnosti položaja. V bojni fronti proti Avstrijcem, sredi artiljerijskega boja, je zapisal v svoj dnevnik:

»Dokler je bilo treba pobijati vojno nevarnost, se je soglasje v internacionalni manifestiralo na sijajen način. Ali ko smo prišli v vrtinec boja, ki grozi, da bo prevrnil iz temeljev vse mednarodne odnošaje, se je pojavilo mnogo interesov, napram katerim tudi proletariat ne more biti ravnodušen. Nasprotstvo teh interesov je očitno; iz nasprotstev nastajajo baš ti spori. Ali manj očitno, pri tem pa prav tako točno je, da vojni spopad, ki nastane iz tega, more zadeti tudi interese, ki niso samo kapitalistični, temveč tudi narodni, kulturni, progresivni in če hočete tudi proletarski. Čim bolj je neka država razvita, čim bolj je celota absorbirala posameznika, toliko težje je za proletariat, da bi ostal ravnodušen napram temu, pod kakšnimi pogoji se bo nahajala ta celota, njegova zemlja in narod. Samo tisti, ki tega realnega sklada stvari ne vidi, more tolmačiti stališče strank v internacionalni kot pomanjkanje socialistične solidarnosti. Brez dvoma ni soglasnosti v zadržanju strank internacionale. Delavec je prišel v spor z delavcem, stranka s stranko. Ali kje je vzrok temu? Ako gleda človek na stvar s širšega, zgodovinskega stališča, to nesoglasje ne izvira iz načel, temveč iz okolnosti. To ni kontradikcija v zadržanju internacionale, temveč nasprotstvo odnošajev v kapitalističnem ustroju. In ta pojav ni nov. Ali mar ni bil proletariat ene države često prisiljen, da je pri delu za svoje dobro nehote ogrožal interese svojih tovarišev izven države?«

V bojih z avstrijsko vojsko pri Kolubari je padel 20. (7.) novembra 1914. l. na položaju Vrapče Brdo pri Lazarevcu. Njegov prijatelj popisuje, kako ga je našel:

»Niti kapljice krvi na njem. V levem žepu ima dnevnik, ki mu ga je prebila krogla. Ker je bil zadet od blizu, mu je šla krogla skozi srce. Brez muke, brez bolečin je umrl, kri se mu je izlila v pljuča.

Vojaki so jokali okrog njega in neprestano hvalili njegovo hrabrost, njegovo dobrohotnost in očetovsko skrb za vojake. V njem so spoštovali svojega poginulega komandirja, o katerem so rekli: „najboljši, najbolj mo-

der, najhrabrejši častnik srbske vojske, čigar sliko bomo čuvali v svojih hišah kot podobo svetnika'.

Vojaki so mi pokazali rov njihovega polkovnega komandanta. Odšel sem k njemu, da zahtevam od njega, da se prenese poročnik Tucović. Polkovnik mi je pokazal grmado trupel; sedaj ima nujnejši posel nego skrbeti za tiste, ki so končali.

Zato sem odšel k municijski zalogi svojega polka in vzel osedlanega konja. Na tega konja smo položili zmrzlo telo Dimitrija Tucovića, dva vojaka sta ga podpirala z obeh strani, konj ga je odnesel iz ognjenega pasu.«

Kot sta prerano umrla Svetozar Marković in Dragović, tako je umrl tudi Tucović komaj 32 let star.

Ne precenjujemo vloge osebnosti v zgodovini, ali gotovo je to, da močne osebnosti mnogo vplivajo na razmah kakega gibanja. Taka močna osebnost, ki jo je treba ceniti, je bil za srbski del našega gibanja Dimitrije Tucović.

Dimitrije Tucović, Poklic delavskega agitatorja)*

Delavski razred, ki se neizogibno javlja in stalno večja s kapitalizmom, predstavlja en element, neobhodno potreben med objektivnimi pogoji za socializem, napredek in zmago našega gibanja. »Proletarci imajo,« je rekel Marx, »en element uspeha: množico (število). Ali množica velja le tedaj, ako jo družijo organizacija in ako jo vodi cilj, ki se ga zaveda.« Zbrati proletarce v skupnost in povesti jih v zavedni in samostojni boj za uresničenje naših ciljev, je naloga naše agitacije in propagande.

Agitator govori novim množicam, ki jih kapitalizem vsak dan producira; oznanja in širi — kot najneposrednejši in najbližji tolmač teženj delavskih množic — prvo čustvo potrebe, da se delavci zanimajo za javno življenje in da se oprimejo boja; iz tovarn in delavnic, z njiv in iz rudnikov jih zbira na beli svet, jih vodi v areno družabnega življenja, jih uvaja v organizacijo in bojne vrste zavednega proletariata.

Propagator nadaljuje započeto delo in delavce, ki so prišli v naše vrste z agitacijo na podlagi najneposrednejših njihovih življenjskih vprašanj, zavestno izobražuje, šola, jih spoznava z načeli znanstvenega socializma, z bližnjimi zahtevami in končnim našim ciljem.

Skratka: objektivnih pogojev za socializem ni mogoče izkoristiti v polni meri za napredek delavskega gibanja brez dobre, organizirane, neprestane in zdrave agitacije in propagande.

Za delavsko gibanje je prvi pogoj zdravega razvoja in napredka kader agitatorjev, ljudi, ki so postali sposobni, da ne le znanstveno-socialistično mislijo, temveč to tudi na druge prenašajo. Ne samo, da more do novih delavskih množic hitreje priti agitator iz iste sredine, z istimi izkušnjami, temveč je tudi vsaka akcija našega gibanja toliko zanesljivejša, praviilnejša in temeljitejša, kolikor je širši krog prosvetljenih, zavednih delavcev, skozi usta katerih množice govoré.

Mi smo po Marxovih besedah tisti, ki »na ranih razvojnih stopnjah proletarskega boja vedno zastopamo interese celotnega gibanja... naj-

*) Iz Tucovićevega predavanja v delavski šoli.

odličnejši del delavskega razreda ... tisti del, ki vedno sili naprej. Pred drugo delavsko množico imamo to teoretično prednost, da razumemo pogoje, tok in splošne rezultate proletarskega gibanja.« Vselej moramo biti nosilci skupnega boja, skupnega praporja, ljudje, ki neumorno pridobivajo vedno nove in nove pristaše in z njimi korakajo naprej.

Našemu agitatorju se nudi prilika za črpanje sredstev, razlogov, dejstev in znanja povsod: od najneposrednejše izkušnje doma in v delavnici pa do opazovanja javnega življenja, dogodkov, gospodarskih in političnih sprememb, časopisov, izložb, procesov, gledališč, muzejev itd. Povsod se lahko najde, zapazi, zabeleži kako važno dejstvo, koristno za našo agitacijo, samo, če se hoče.

Toda prva potreba za vsakega našega agitatorja je — brez te je nemogoče s pridom opazovati in slediti javnemu življenju — teoretična priprava, ki se doseže le s čitanjem naše znanstvene literature. V svoji življenjski izkušnji ima že proletarec en dragocen element za uspešno agitacijsko delavnost med ljudmi istega družabnega položaja. Toda ta element nikakor ne zadošča, ako se ne združi z drugim: s teoretičnim učenjem znanstvenega socializma. Tedaj ga šele preveva plamteča želja, da tisto, kar sam ve, prenese tudi drugim, da svoje tovariše po vsem trpljenju dviga v vrste borcev.

Dr. J. P., Politični katolicizem — najhujša nesreča za naš narod

»Slovenec« piše v pristnem klero-fašističnem duhu, klerikalizem vodi očitvidno najreakcionarnejšo politiko od Rima do Varšave, pa srečaš slovenskega inteligenta, ki ti na vse to gladko prizna, da je politični katolicizem sam po sebi najbolj nazadnjaška sila, ki se danes povsod druži z aristokracijo in fašizmom. Ali nato pa pripomni, da je pri nas vendar-le potrebno podpirati to strujo radi slovenskih narodno-kulturnih interesov. Vsa slovenska zgodovina pa dokazuje baš nasprotno: cerkvena gosposka in politični katolicizem sta vedno zavirala razvoj našega malega naroda, vsaj njuna koncepcija je bila dosledno črno-žolta, protijugoslovanska in protislovenska.

Da ne posegamo predaleč nazaj! 1848. leto je bil signal vsem avstrijskim narodom, da se osvobodé habsburškega jarma. Kaj se je zgodilo v Sloveniji, kjer je imela vso besedo in odgovornost duhovščina? Zbirali so goldinarje za Jelačiča, ki je šel reševat Habsburžane!

Prvi slovenski poslanci v dunajskem državnem zboru so glasovali večinoma proti drugim Slovanom s konservativnimi Nemci. Kdo je temu kriv? V Lončarjevi knjigi »Politično življenje Slovencev« beremo:

»Sicer pa ni bila vsega kriva vlada (namreč, da se z 1848. l. niso izpolnile narodne težnje Slovencev, op. p.). Ne samo nemško učiteljstvo po slovenskih mestih in trgih, marveč tudi mnogi Slovenci se niso mogli vživeti v novo dobo ... Dekan Danjko je celo nalašč nagajal: pri šolskih skušnjah je zahteval vedno in povsod nemščino ... Nekateri župniki na Koroškem so naravnost prepovedovali slovenščino v domači šoli...« Temu se ni čuditi, če pomislimo, da je »Slovenec« še po svetovni vojni vzpodbujal koroške Slovence, naj glasujejo za tisto stranko, ki dosledno tepta slovenske inte-

rese na Koroškem in da duhovščina še danes med koroškimi Slovenci uganja najživahnejšo habsburško propagando.

Pa pojdimo dalje! Ko so se po slovenskih krajih začela snovati politična društva, kakšno društvo je ustanovil naš klerus? »Katoliško družbo«, ki je temeljila izključno na katoliški osnovi in ki ni poznala slovenskih narodnih interesov. V društvu so gospodarili Nemci nad Slovenci. Fran Levstik je tedaj očital našemu klerusu, zakaj se druží s plemstvom, ki je opora absolutizmu in nazadnjaštvu in nasprotuje slovenskim narodnim težnjam. Levstik je bil upravičeno ogorčen, saj je temu prvemu »slovenskemu« katoliškemu političnemu društvu načeloval sam grof Wurmbrand!

Ko so še kasneje očitali naši duhovščini njeno zvezo z nemškim plemstvom in njeno neslovensko stališče, jo je branil »Slovenec«, češ, da je njim prvo Bog in sv. vera, ker — kakšne narodnosti bomo po smrti?! Kaj, to pomeni prebujanje slovenske narodne zavesti!

Pa zgodovina nam nudi še druge izrazite primere »slovenskega« stališča našega klerusa. Ko je Avstrija zasedla Bosno in Hercegovino, je »Slovenec« ves navdušen pozdravljal ta c. kr. imperializem, češ: Bolje je, da je Bosna avstrijska nego srbska, ker pod Srbijo bi trpela katoliška vera v korist pravoslavja!

1877. l. so bile deželnozborske volitve na Kranjskem. Kakšno slovensko politiko je tedaj vodila duhovščina? S škofom Pogačarjem na čelu je nastopala proti slovenskim kandidatom — posledica je bila, da so Slovenci še na Kranjskem izgubili večino v deželnem zboru. Kajne, to je menda potrdilo teze, da je usoda slovenskega naroda neločljivo zvezana s političnim katolicizmom?! Ko so kasneje »Novice« kritizirale, da so Slovenci volili razne »pravične Nemce«, ki so pa branili le nazadnjaštvo, je »Slovenec« zagovarjal to protislovensko politiko, češ, da so prišli Slovenci do ugleda — na Dunaju, kjer je ministrski predsednik Taaffe upošteval njihove glasove. Prodajanje glasov nemškemu reakcionarnemu krilu je bila torej za »Slovenca« posebna politična modrost!

Pri deželnozborskih volitvah leta 1883 so na Kranjskem sicer prodrli Slovenci v kmečki in mestni kuriji — toda proti volji duhovščine, ki je nastopala proti izobraženim kandidatom, kakor Kersniku, Vošnjaku i. dr. Kajti naša duhovščina je bila vedno za to, da se poleg duhovnikov volijo samo taki kmetje, ki so igračka v njihovih rokah.

Kakšno »slovensko« politiko je vodil profesor bogoslovja in kasnejši škof Anton Mahnič? Dokazoval je, da so razni narodni jeziki kazen božja, ki je zadela ljudi pri zidavi babilonskega stolpa in konkretno je predlagal, da se morajo katoličani vseh avstrijskih narodnosti združiti v posebnem katoliškem centru, ki mu mora biti osnova politike interes cerkve, ne pa naroda.

Ljubljanski knez in škof Jakob Missia je ostal dosleden katoliški protislovenski politik. Zagovarjal ga je sicer svoj čas dr. Ušeničnik v »Času«, toda tudi on ni mogel prikriti tega, da so bile škofu slovenske težnje tuje.

Leta 1892. se je vršil v Ljubljani prvi slovenski katoliški shod. Ta je manifestiral »slovenstvo« s tem, da se je izrekel proti slovenski univerzi v Ljubljani — za podpiranje katoliške (nemške) univerze v Salzburgu!! To je prvi temeljni kamen slovenskega političnega katolicizma k slovenski univerzi, kajneda, dragi »Slovenčevi« pismarji? Ni jim bilo dovolj samo to. Da prepričajo cesarski Dunaj o svoji neomajni vdanosti »apostolskim« Habsburžanom,

je katoliški kongres sklenil, da se v Ljubljani postavi spomenik škofu Hrenu, ki je z ognjem in mečem uničeval prvo slovensko književnost zato, ker ni bila katoliška. Živečega škofa Missio so pa s tem v zvezi proslavljali kot škofa Hrena II!

Za »socialno naprednost« našega političnega katolicizma je — mimorede povedano — najverneje izpričevalo njegovo strupeno nasprotovanje prvemu samostojnemu delavskemu gibanju, ki se je pojavilo na Slovenskem. Temu reakcionarnemu stališču je ostal zvest tudi Janez Ev. Krek, ki je v parlamentu energično zahteval razpust železničarske organizacije. Prav tako ognjevito kakor proti samostojnemu delavskemu gibanju so nasprotovali klerikalci splošni in enaki volivni pravici. Temu načelu so ostali dosledni do danes, kar so dokazali njihovi avstrijski tovariši: Ko so prevzeli vso politično oblast v »katoliški« Avstriji, so odpravili vse politične svoboščine, razpust vseh delavskih organizacij so pa proslavili z zvonjenjem v vseh cerkvah. Tako bi napravili tudi naši kleriki, če bi le mogli.

Po vsej tej protislovenski in protiljudski politiki »slovenske ljudske stranke« je prišlo usodno 1914. leto. Na Slovenskem je tedaj absolutno vladala ta stranka. Kaj je naredila? — — — — — Na to naj malo pomislijo tisti, ki so se ogrevali nad »Slovenčevim« protidenunciantskim člankom — leta 1934! — Ljudje so kratkega spomina, pa so radi glasnega jugoslovanstva te stranke kmalu pozabili na njeno bistvo, ki je in ostane črno-žolto. No, potem so pa postali Slovenci, sedaj pa zopet umikajo svoje urednike in pismarje iz »Slovenije« itd., jutri bodo... kaj bi ugi bali, bodo, karkoli je pač mogoče in kakor zahtevajo interesi Rima. Nobena oseba in nobena skupina se ne sme presojati po začasnih, dnevnih izjavah, temveč po vsem njenem dolgoletnem početju in vlogi, ki jo igra v zgodovini. Pokazali smo nekaj najvažnejših momentov iz zgodovine starega konservativnega katolicizma; kateri inteligen ten človek, ki mu je za napredek, kulturo in svobodo našega naroda, še ne vidi, da pomeni za celoto še hujšo nevarnost novodobni klero-fašizem?

Ivan Potrč, Habsburška grobnica — avstrijska katoliška Mekka!

Dunaj, julija 1933.

Sedem in petdeset znamenitosti ima moj Bedeker in Dunaj. Prva je cerkev sv. Štefana. Velike izložbe nasprotne knjigarne so polne znamenitosti te mračne gotske stavbe.

Ali — druga! Kapucinska grobnica. Odprta ob nedeljah.

»Jutri ob devetih jo bomo obiskali. Dobimo se pred opero.«

Nedelja zjutraj. Ulice na periferiji so videti zapuščene. Mračne stanovanjske hiše zakrivajo zgodnje sonce. Tu ni znamenitosti, še tramvajev ne! Sredi ulice gredo samo trije, štirje brezposelni — mlad moški, rano uvela žena z otrokom v naročju, bleda šestletna punčka — gledajo na visoka okna, s prosečimi očmi na redke jutranje pasante in pojejo. Ali kdo bi se zmenil za nje? Dunajčani so jih vajeni ko svetlobnih reklam, razprodajalcev časopisov in prostitutk...

V središču je več življenja. Razgibljejo ga tramvaji, avtomobili in kričeči kolporterji. Stražniki po križiščih dirigirajo še nekam zaspan promet. Oblečeni so elegantno in zdijo se prijazni.

Kapucinska cerkev je bolj v zatišju. Cerkev sama na sebi ni važna. Ima samo neko znamenito Marijo. Važna je grobnica!

Sprejme nas mračen, dolg hodnik. Po stenah so slike Habsburžanov, presvetlih in božjih cesarjev. Same dragocenosti in znamenitosti iz zlatih preteklih časov.

Kje je grobnica? Nabralo se nas je že precej. Tiho šepetajoči glasovi okrog mi pojasnijo, da moramo počakati na vodnika. Saj nas je že preveč: 30... 40...! Če nas bodo le vse spustili noter? Rinemo se v ospredje.

Razgledujem se po množici. Pobožne starke v zastarelih dunajskih modah prihajajo počasi iz cerkve in potrpežljivo čakajo. Očividno niso prvič tu. Nato možje, ženske, otroci. Po obleki se pozna, da so iz obubožanih slojev. Nekateri so prišli iz oddaljenih vasi. Deco imajo s sabo. Mogoče še niso nikoli videli Dunaja, vsaj otroci ne. Pripeljali so se z vlaki in tramvaji, izstopili pred štefansko cerkvijo, bili pri maši, razkazovali otrokom veliko mesto in zdaj si bodo ogledali še grobnico. Tako mora biti. Otroci bodo videli grobove cesarjev, cesarjev, ki so nam jih »brezverski«
socijalisti pregnali z rodne grude. Kako se je le moglo zgoditi to strašno?... Ali... Po hodniku primoli kapucin brevir. Ozre se na čakajoče in prikrita radost mu je spreletela kosmat obraz. Kaj le? Kakor potolažen je zavil v cerkev.

V ozadju se odpro vrata. Ljudje lezejo kot iz kleti. Obrazi so jim žalostno svečani, kot da bi prihajali od spovedi ali obhajila. Umaknemo se ob steno. Dolga, brezkončna vrsta gre mimo nas. Noče biti konca!... Zadnji je neki invalid. Pomagajo mu iz grobnice. Zdej štorcklja z leseno nogo mimo nas kot živ simbol minulega časa.

Vrata se zapro. Kako? Premalo nas je še! Čez nekaj minut je hodnik že nabito poln. Iz klavzure pride suh kapucinček. Računajoče in skrbno gleda na ljudi. Star ženski glas šepne ob meni: »Oni nam bodo razkazali z živo besedo.« Toliko, da mu roke ne poljubi. »Kako so gospod bleidi!«

Začne nas požirati hodnik v grobnico. Postajam vznemirjen. Za vrati mi nekdo pomoli skledčko, drugi trga kupone. 30 grošev! Vraga, kje imam drobiž? Da bi se ne blamiral, vržem kar šiling in počakam. Nič. Nerodno mi postaja. Ali je pozabil vrniti? Zinem: »Bitte, siebzig Groschen!« Mož me pogleda; češ kako pa to? Vendar mi takoj odšteje. Seveda, tujec! Kako bi drugače zahteval nazaj tistih par grošev, ki so drugače v dober namen. Odprejo se mi oči. Ostali dajejo po pol šilinga, šiling. Nihče ne vzame ničesar nazaj.

Sprejme nas svetla klet. Zadiši po hladnem cerkvenem ozračju. Možje snemajo klobuke.

Na vse strani, v vseh smereh okovani sarkofagi. Takoj na levi nas ustavi največji. Okrašen je s skulpturami. Sežem mu komaj do pokrova. Na njem sta doprsna kipa Marije Terezije in njenega moža, kakor da bi rasla iz krste. Množica si ogleduje in nato išče dalje. Razkroplja se že po grobnici za novimi odkritji.

Kapucinček je stopil pri sarkofagu na podstavek. V ozadju ugasnejo luči. Molk. Zunaj se sliši štetje denarja. Ljudje se zgrnejo okoli velikega sarkofaga. Tu je svetlo. Marija Terezija razgrinja z roko košata cesarska oblačila. Mož kraj nje se izgublja v nič. Ženska — vladarica! Lepo mora biti, počivati še po smrti skupaj. Spomnim se na naše meščanske grobnice po pokopališčih.

Kapucinček zaploska. Govori. Množica zija vanj in v sarkofag. Kolikor ga razumem, govori o preteklosti Habsburžanov, o njih plemenitih dejanjih, njih naklonjenosti do cerkve, kapucinov, do papeža, o njih svetosti. Vsega tega je moralo biti dosti, kajti kapucinček ne more nehati. Ljudje s povešenimi

in podaniškimi glavami verno poslušajo. Oni, ki so privlekli deco s sabo, so jo dvignili na roke. Kapucinček pa govori o davnih časih, ko so bili še cesarji, knezi in nadvojvode, ko je bilo veliko cesarstvo, ko je bilo dobro... vsem stanovom, ko je bila milost božja razlita čez vse, ko še ni bilo »brezvernih« socijalistov... Množica zaživi in ve: danes je Dunaj v »brezbožnih« rokah, s starih dvorcev se luščijo skulpture; socijalisti jih ne popravljajo, pač pa dajejo potuho delavstvu in jim zidajo palače za palačami, stari dvorci pa morajo čakati... Kako dolgo še? In kedaj se bodo vrnila stari, dobri časi?...

Kolega me dregne. Zadovoljen kapucinski obraz se je sklonil in nas ogleduje izza dvoriščnega okna. Pregleduje nas. Ista radost, ki sem jo videl prej na hodniku; samo da je izrazitejša; gotovo si misli, da je neopažen. »Glej ga, šteje koliko grošev je prišlo v kapucinsko malho.« Za potuhnjenim obrazom sem videl še več. »Naša beseda postaja meso.« S kapucinom sva gledala v bodočnost z različnimi čustvi.

Kapucinček je prenehal; glavno je opravil. Začenja s čisto brezpomembnimi malenkostmi. Čita po krsti imena in razne letnice ter z lahkoto prestavlja latinske napise. Množica posluša spoštljivo učenost. Na skrivaj se boječe dotika sarkofagov.

Okoli Marije Terezije so razvrščene ob steni daljše in krajše krste, par čisto drobnih. Nekdo pripoveduje, da bi bili to njeni otroci. Štejem: štiri, deset..., dvanajst... Vprašujoče se ozrem ob koncu na vladarico v nabranem krilu. Torej bo le res tista o rodovitnosti Habsburžanov.

V ozadju zagore luči. Razkropimo se. Kapucinček gre samo z opazkami in letnicami tudi mimo večjih sarkofagov. Tam pa tam omenja nadvojvode, kralje, prince, ekscelece, razne druge visoke naslove i. t. d. Pri nekem oboku se ustavi ob srednje veliki krsti brez kakšnih kričeih skulptur. »Sarkofag Nj. V. Napoleonovega sina, rimskega kralja. Francozi so ga že mladega pogubili, da je moral rano umreti.« Nas so učili v šoli malo drugače. Ali kaj bi to! Ta množica tu ni kritična. To so verniki, ki ne izprašujejo zakaj in kako, ki pa vedo, da je glavno verovati in ne izpraševati ali pa celo dvomiti.

Nato znova oboki. Znova »Njihova Veličanstva in Visočanstva«, cesarji, principi, nadvojvode... Bog jim je obilno blagoslovil zarod. Nekdo mi je nekoč rekel: »Ko je bilo te zalege preveč, so jo razgnali. Kdo jih bo pa redil?«

Ustavijo nas zaklenjena vrata. Izhod? Ključi. Ne! Grobnica zadnjih Habsburžanov. V ospredju sredi stene Karlov doprnski kip. Znana figura. Pred njim gori oljnata lučka. Nerodna, v črno oblečena mamica prižge še dve sveči. Okoli kipa lovorjev venec. Zdi se svež. Sredi sobe obširen sarkofag: »Seine Majestät Kaiser Franz Josef I., Kaiser Austriae und König... und seine Majestät Ihre Gattin...« Soba se je skoraj napolnila. Kapucinček prosi, da zaprejo vrata. Zaklenejo jih. Saj še nismo vsi! Radoveden in napol vznemirjen sledim ukrepom. Menih ob Karlovem kipu pa se pripravlja. Govoril bo svoj poslednji govor. Tišina. Na nekaterih ustah so robci, da bi kašljanje ne motilo. Samo v ozadju je še nemir. No, da! Tujci! Ogledujejo si neke rezbarije in se — moj bog — smejejo, skoraj zadovoljno. Verniki se vznemirjajo. Kapucinček mora zaploskati. Govori. O cesarjih, o prevzvišenih vladarjih... in nato v nevernem času, ki jih je izgnal, da morajo umirati v izgnanstvu, ne smejo videti več rodne zemlje... in kako dolgo še... Verniki zro na sarkofag, v staturo. V obeh so solze. Ena, dve... lijejo. Stara ženica zajóče.

Nastroj je pripravljen. Suh kapucinčkov obraz je obžarjen kot po ekstazi. Kapucinček poklekne. Verniki za njim. »Beten wir für sie! Molimo za nje...

za Karlovo živečo rodbino!« Očenaš, češčenasmarija, očenaš. Verniki odgovarjajo.

Inozemci stoje. Prišli so v Avstrijo, na Dunaj. Bili so v operi, Pratru, ogledali so si Schönbrunn, muzeje, zbirke, štefansko cerkev in zdaj si ogledujejo še grobnico. Vse samo tako, brez čuvstva. Nič se ne zgane v njih. Verniki se jih s strahom izogibajo. Iti v grobnico brez notranje potrebe ali ni tako kot sprejeti posvečeno hostijo brez hrepenenja po Kristu? To je božji rop. Motijo najsvetejše!

Kolega, zagrizen šovinist, skoro škriplje z zobmi. Med šumom molitve godrnja nad kapucini, farji, Nemci. Drugi se dobrohotno smeji: »Tako torej delate?«

Počasi se verniki dvignejo. Bližajo se sarkofagu kot najsvetejšemu in ga poljubujejo, poljubujejo kleče. Nekateri se ga samo dotikujejo. Z bog ve kako oddaljenih hribov je prišla starka. Plačala je v kapucinski cerkvi mašo za moža in sina, ki sta padla. Kleči pred sarkofagom in ga trikrat poljubi. Z robcem obriše krsto, nato ga potegne čez oči. Vraga! Talisman za zdravljenje oči za starke, ki ne vidijo več časa, za slepilo — zdravilo? Po hribovskih vaseh raste vera v čudežno moč sarkofagov, v povratek njih... Habsburžani postajajo idoli!

Odhajamo. Kapucinček upihne obe sveči. Večna luč pa še gori in bo še gorela do časa, ko... Verniki pridno dolivajo olja.

Kaaba!

Vračajo se po prstih. Kakor da jim je nerazumljivo, da so jih, navadne zemljane, pustili v to svetišče. »O Gospod, saj nismo vredni ali vendar tvoja volja se naj zgodi, da Te sprejmemo pod streho.«

Zopet sarkofag pri sarkofagu. Zopet dotikanje. To ni več radovednost, to je že fetišizem, vera v nadzemsko moč strohnelih...

»Čudno, da ni hujšega duha.« »Krsti so zalite. Zaklad odprejo samo v izjemnih slučajih ob prisotnosti najvišje cerkvene in posvetne gosposke.«

Pri izhodu se še enkrat ozremo po Mariji Tereziji. Pri vratih stoji naš kapucinček. Roke ima sklenjene in moli za Habsburžane. Malo kapco je položil poleg se. Šilingi padajo v rujavo čepico, da se mu oddolže za njegov apostolski trud.

Na hodniku mize. Razglednice, prospekti, zgodovine iz grobnice in o Habsburžanih. In tam? Relikvije! Majhni razrezani koščki perila Habsburžanov. Verniki kupujejo. Morda je zadnje dobro tudi za prazen želodec, fetiš, kamen modrih! Zdi se mi neestetično.

Svež zrak. Zopet jih čaka 30..., 40..., ki so prišli iz vseh krajev, da se utrde v veri.

Zunaj je vsakdanjost. Prosjaki, brezposelni. Slep invalid izteza klobuk. Slabo oblečena predmestna deca. Tradicionalna ženska z otrokom. Slepec, mati; pač ni videl najsvetejšega. Prav tako ženska. Otroka je vščipnila, da se joče. Taki so ti brezposelni! Verniki gredo mimo. Med temi ljudmi ne upam podariti groša. Izdal bi se, tujec!

Kaaba kliče!

Vroč julijski dan bo. Po Bedekerju iščemo tretjo znamenitost.

Popoldne sem bil na Zentral-Fried-Hofu. Žrtve, ki so padle na Dunaju za novi, boljši svet imajo skupne grobove. Sveže cvetje je na njih.

Skupnih grobov bo še dosti. Ti niso zadnji!

Kaaba kliče!

Uredništvo »Svobode« se je odločilo, da uvede v naši reviji marksistično šolo z namenom, da se naši čitatelji seznanijo ne samo z nauki Karla Marxa in Friderika Engelsa, nego da se predvsem na praktičen način izvežbajo v znanstveni metodi, v dialektičnem materializmu. Zato bo uredništvo vsak mesec objavljalo krajše sestavke in odlomke iz del obeh utemeljiteljev znanstvenega socializma, počenši od dobe, ko sta oba teoretika svojo znanstveno metodo že docela izdelala. Priobčevati nameravamo sestavke o vprašanih, kakor: zgodovina zasebne lastnine, delitev dela, izvor idej, mednarodno bratstvo, nacionalno vprašanje, umetnost, položaj posameznih razredov (buržuazije, malomeščanstva, kmetstva, birokracije) v kapitalistični družbi itd.

Čitateljem toplo priporočamo, da se najprej vsaj v glavnih obrisih seznanijo z dialektičnim materializmom po knjigi Sigmee »Naš svetovni nazor« (izdala Cankarjeva družba za l. 1934).

Našemu delavstvu je že iz »Kapitala« znano, da uporablja zlasti Marx pri svojih delih ves znanstveni aparat, da ljubi dolge stavke z mnogoterimi tujkami, radi česar je večini delavcev le stežka razumljiv. Da bodo imeli naši sestavki kaj haska, smo se odločili, da bomo vse tujke, ki še niso postale lastnina proletariata vseh dežel, prevedli v slovenščino, tiste, ki pa se ne dajo zlahka prevesti, pa bomo pojasnili pod črto. Prav tako bomo daljše stavke (saj obsegajo nekateri po 20 ali celo več vrstic širokega formata) razbili v manjše enote; vendar pa bomo skrbno pazili, da se smisel ne bo nikjer izmaličil. Pri večini odlomkov bomo pridali radi lažjega razumevanja še kratko razlago in pa nekaj praktičnih primerov iz sodobnosti.

1. Vladajoča ideologija

a) Besedilo. *Misli vladajočega razreda so v vsaki dobi vladajoče misli, t. j. razred, ki je vladajoča materialna sila družbe, je obenem tudi njena vladajoča duševna sila. Razred, ki razpolaga s sredstvi za materialno produkcijo, razpolaga s tem obenem s sredstvi za duševno produkcijo, tako da so mu podvrženi v glavnem tisti, ki jim nedostojata sredstev za duševno produkcijo. Vladajoče misli niso prav nič drugega kakor idejni izraz vladajočih materialnih razmer, so v mislih izražene vladajoče materialne razmere; (so izraz) razmer, ki napravljajo vprav en razred za vladajoči, so torej misli njegovega vladanja. Posamezniki, iz katerih sestoji vladajoči razred, imajo poleg drugega tudi zavest in zato mislijo; v kolikor vladajo torej kot razred in določajo celotni obseg svoje zgodovinske dobe, delajo to, kakor se samo ob sebi razume, v vsem obsegu, med drugim torej tudi kot misleči ljudje; (zato) vladajo tudi kot producenti misli ter uravnajo produkcijo in distribucijo misli svoje dobe; tako so torej njihove misli vladajoče misli dobe. V dobi, ko se n. pr. v kaki deželi prepirajo kraljevska oblast, aristokracija in buržuazija za vlado, kjer je torej vlada deljena, se pojavi kot vladajoča misel nauk o delitvi moči in to misel proglašajo za »večni zakon«. — Delitev dela, ki smo jo že zgoraj našli kot eno izmed glavnih sil dosedanje zgodovine, se javlja sedaj tudi v vladajočem razredu kot delitev duševnega in materialnega dela, tako da nastopa znotraj tega razreda en del kot mislec tega razreda (to so aktivni konceptivni ideologi razreda, ki si z oblikovanjem iluzije tega razreda predvsem služijo kruh), medtem ko se drugi napram tem mislim in iluzijam ponašajo bolj*

pasivno in receptivno, ker so v resnici aktivni člani tega razreda in si prav malo utegnejo delati iluzije in misli o sebi. Znotraj tega razreda se ta delitev celo lahko razvije v nekako določeno nasprotje in sovraštvo med obema deloma, toda oboje odpade samo od sebe pri vsakem praktičnem sporu, kjer je razred sam v nevarnosti, in v takem slučaju izgine tudi videz, kakor da bi vladajoče misli ne bile misli vladajočega razreda in kakor bi imele od moči tega razreda različno moč. Eksistenca revolucionarnih misli v določeni dobi predpostavlja že eksistenco revolucionarnega razreda, o čigar eksistenčnih pogojih smo že zgoraj potrebno povedali.

Če pri razmotrivanju zgodovinskega razvoja odločimo misli vladajočega razreda od vladajočega razreda, če (te misli) osamosvojimo in trdimo, da so v kaki dobi vladale te in te misli, ne da bi vpoštevali pri tem pogojev produkcije in producentov teh misli, če torej izpustimo posameznike in svetovne razmere, ki tvorijo temelj mislim, potem n. pr. lahko rečemo, da so v dobi, ko je vladala aristokracija, vladali pojmi čast, zvestoba itd., v dobi vlade buržuazije pa da vladajo pojmi svoboda, enakost itd. To si v glavnem vladajoči razred tudi domišlja. To pojmovanje zgodovine, ki je skupno vsem zgodovinopiscem zlasti od osemnajstega stoletja dalje, mora nujno zadeti ob pojav, da vladajo zmeraj abstraktne misli, t. j. misli, ki zmeraj bolj in bolj dobivajo obliko splošnosti. Vsak novi razred namreč, ki si osvoji mesto prej vladajočega razreda, je prisiljen, da (prikaže) svoje koristi kot skupne koristi vseh članov družbe, ali da se idejno izrazimo: (prisiljen je), da podeli svojim mislim obliko splošnosti in da jih prikazuje kot edino pametne ter splošno veljavne. Revolucionarni razred že kar spočetka ne nastopa kot razred — že zato ne, ker stoji nasproti r a z r e d u, nego (nastopa) kot zastopnik celotne družbe; pojavlja se kot celotna množica družbe nasproti edinemu, vladajočemu razredu. To pa lahko stori, ker je spočetka njegova korist v resnici močno povezana s skupnimi koristmi vseh ostalih nevladajočih razredov in ker se pod pritiskom dotedanjih razmer še ni mogla razviti posebna korist posebnega razreda. Njegova zmaga koristi zatoj tudi mnogim posameznikom iz tistih razredov, ki niso prišli na vlado, toda samo toliko, v kolikor da tem posameznikom možnost, da se dvigajo v vladajoči razred. Ko je francoska buržuazija vrgla vlado aristokracije, je dala s tem mnogim proletarcom možnost, da so se dvignili nad proletariat, toda samo v toliko, v kolikor so postali buržuji. Vsak novi razred more zato zavladati samo na širšem temelju, kakor dotlej vladajoči razredi, radi česar se potem pozneje tudi nasprotje nevladajočih proti vladajočemu razredu tem ostreje in globlje razvija. Oboje pa povzroča, da se boj, ki se vodi proti temu novemu vladajočemu razredu, razvije zopet v odločnejšo, radikalnejšo negacijo dotedanjih družbenih razmer, (in sicer v tako odločno negacijo), kakršne niso poznali vsi dotedanji, po vladi stremeči razredi.

Ves videz, kakor da bi bila vlada določenega razreda samo vlada določenih misli, propade seveda sam po sebi, kakor hitro preneha sploh vlada razredov, (kakor hitro) preneha ta oblika družbenega reda, kakor hitro ni torej več potrebno, da prikazujemo posebno korist kot splošno ali pa »splošnost« kot vladajočo.

Potem ko so enkrat vladajoče misli odločene od vladajočih posameznikov in predvsem od razmer, ki nastanejo iz dane stopnje produkcijskega načina, in ko potemtakem pridemo do zaključka, da vladajo v zgodovini zmeraj misli, se prav lahko zgodi, da iz teh različnih misli abstrahiramo »sámo misel«, idejo itd. ter jo začnemo smatrati kot v zgodovini vlada-

jočo; prav tako začnemo radi tega smatrati vse te posamezne misli in pojme za »samoodločbe« v zgodovini se razvijajočega pojma. Potem je pa tudi naravno, da se dajo vse človeške razmere izvajati iz pojma človek, iz bistva človeka, iz človeka, kakor si ga predstavljamo, iz človeka sploh. Tako je postopala spekulativna filozofija. Hegel na koncu svoje Zgodovine filozofije sam priznava, »da opazuje razvoj samega pojma« in da je v zgodovini prikazal »resnične theodicee« (str. 446). Tako se zopet lahko vrtnemo k producentom »pojma«, k teoretikom, ideologom in filozofom, in potem sklepamo, da so filozofi, misleci že od nekdaj vladali v zgodovini; to je zaključek, ki ga je dognal, kakor smo videli, tudi že Hegel. Vsa umetnija, da dokažemo v zgodovini nadvlado duha ..., se omejuje na sledeče tri podstave:

1. Treba je misli, ki nastopajo radi empiričnih vzrokov, pod empiričnimi pogoji in ki so zvezane s posameznimi vladajočimi, odločiti od teh vladajočih in priznati tako vlado misli ali iluzij v zgodovini.

2. To vlado misli je treba urediti, nadalje je treba dokazati med vladajočimi mislimi, ki si druga drugi slede, nekako mistično zvezo, kar se doseže na ta način, da jih smatramo za »samoodločbe »pojma« (to pa je možno zato, ker so te misli radi svojega empiričnega temelja res medsebojno povezane in ker se med seboj razlikujejo že iz mišljenja samega, če gledamo v njih s a m o misli).

3. Da pa odstranimo ta mistični izgled »pojma, ki se določuje sam od sebe«, ga izpremenimo v osebo — v »zavest« — ali pa, da se prikažemo kot zelo materialistični — v vrsto oseb, ki predstavljajo v zgodovini »pojma«, v »mislece«, »filozofe«, ideologe, ki jih nato smatramo za fabrikanke zgodovine, za »svet čuvarjev«, za vladajoče. Tako odstranimo vse materialistične elemente iz zgodovine in tako lahko spekulativnemu konju mirno izpustimo vajeti.

Medtem ko zna v navadnem življenju vsak kramar prav dobro razlikovati med tem, za kaj se ta ali oni smatra, in tem, kaj je v resnici, pa naše zgodovinopisje še ni gospelo do tega preprostega spoznanja. (To zgodovinopisje) veruje vsaki dobi na besedo, kaj pravi o sebi in za kaj se smatra.

To zgodovinsko metodo, ki je prevladovala v Nemčiji ..., je treba obrazložiti v zvezi z iluzijo ideologov v splošnem, n. pr. z iluzijami juristov, politikov (med njimi tudi praktičnih državnikov), iz dogmatičnih sanjarij in zavijanj teh ljudi in vse to se da prav enostavno obrazložiti iz njihovega življenskega položaja, iz njihovih kupčij in iz delitve dela.

(K. Marx in Fr. Engels, Nemška ideologija.)

b) Tujke

ideologija = duhovna nadstavba go-spodarskih razmer; danes imamo n. pr. meščansko ideologijo, ki so v njej obseženi vsi nazori, ideje, misli meščanskega razreda o vsakem pojmu na svetu; meščanski ideologiji nasprotna je ideologija delavskega razreda, ker gleda delavski razred drugače na svet kakor meščanski ideolog = navadno voditelj kakega gibanja, pokreta, ki mu daje ideje materielen = snoven, tvaren; vse, kar dojemamo in spoznavamo s svojimi čutili (oko, vid, sluh itd.)

produkcija = proizvodnja (zlasti blaga)
 producent = tisti, ki proizvaja (zlasti blago, lahko pa tudi ideje in je potem ideolog)
 distribucija = razdelitev blaga in splošno vseh dobrin med ljudi
 aktiven = soudeležen, delaven (nasprotje: pasiven)
 konceptiven = človek, ki je avtor (stvarilec) kake reči
 iluzija = domišljava, napačno mnenje; iluzija je n. pr., če delavec misli, da

je njegova rešitev v meščanskih strankah
 pasiven = trpeč, nedelaven, nesoudeležen
 receptiven = sprejemljiv; pesnik, ki zloži pesem, je konceptiven, tisti, ki jo uživa, pa je receptiven
 praktičen = vsak, kdor namenu, cilju primerno dela
 eksistenca = bivanje
 spekulativen = razmišljajoč; spekulativna filozofija je filozofija, ki samo razmišljuje, ne da bi upoštevala preveč stvarnosti
 Hegel = nemški filozof, živeč v zač. 19. stol., pomenja višek meščanske filozofije; on je utemeljitelj dialektične metode, ki jo je Marx razvil dalje; Hegel je bil še idealistični filozof, bil je mnenja, da ideje gibljejo svet
 theodicea (teodiceja) = poizkušeno dokazovanje, da se da zlo na zemlji spraviti v sklad z božjim svetovnim redom in z vsemogočnostjo in

dobroto stvarnika
 teoretik = preiskovalec (zlasti znanosti)
 empiričen = izkustven; empirična filozofija temelji na izkustvu, spoznavanju, ne pa kakor spekulativna na golem razmišljanju; zato je važno pomagalo te filozofije poizkus (eksperiment), ki naj potrdi, ali smo kako stvar pravilno dognali ali ne
 mističen = tajinstven; mistika je dozdnevno dojetje nadčutnega sveta (ki ga ne moremo dojeti s čutili) z neposrednim čustvenim doživljanjem; če n. pr. vernik čustveno doživi svojega boga, mu pravimo mistik
 element = praprčina; vse, kar je na zemlji, sestoji iz okrog 80 elementov; beseda pa pomenja tudi osnovne pojme kake znanosti
 metoda (znanstvena) = način, postopek, kako in po katerih potih moramo v tej ali oni znanosti raziskovati, da doženemo resnico

c) Pripombe. Priobčeni odlomek iz Marxovega in Engelsovega dela »Nemška ideologija«, ki sta v njem oba utemeljitelja znanstvenega socializma ob skupnem delu prvič podala temelje dialektičnega materializma, je velikega praktičnega pomena še prav posebno za današnji čas. V dobi, ko razni fašizmi slepijo množice, se je treba še vse bolj ko kedaj preje zavedati pogubnosti raznih »idej« in iluzij, ki jih kapitalizem zavestno seje med delavski razred, da bi mu zastrl pogled in ga spravil s pravega pota. Marx in Engels pravita, da je kapitalist kot lastnik produkcijskih sredstev (strojev) obenem tudi lastnik sredstev za duhovno produkcijo, torej za kulturo, ki mora biti pač taka, kakršno zahteva on, ki mora torej služiti njegovim interesom. Zlasti mora še v dobi poostrenih socialnih nasprotstev vsa duševna produkcija služiti, da zatemnuje nezadovoljnim množicam bistvo problemov in jim zastruplja možgane. Tako smo danes prišli v dobo, ko se je meščanska kultura že izprevrгла v nekulturo. Sredstva, ki z njimi kapitalizem vse to vrši, so: časopisje, film in radio, ki vsi skupaj poneumljujejo ljudstvo — namesto, da bi služili ljudski prosveti.

V nadaljnjem kažete oba pisca na nevarno iluzijo, ki ji delavci, zlasti pa še intelektualci, simpatizerji delavskega razreda, vse preradi podlegajo. Delitev dela je v meščanski družbi povzročila, da imamo v kapitalističnem sistemu podjetnike, ki jim je vsa kultura čisto deveta briga, in pa intelektualce, ki so kot znanstveniki, sociologi, pesniki in pisatelji opevatelji današnjega sistema, opremljajoč ga z gloriolo lepote, slave in — večnosti. Prav tu pa se često pripeti, da pridejo ti intelektualci s svojimi deli v opreko s samimi kapitalističnimi interesi, kar pa je samo videz in služi samo za slepilo naivnim ljudem, ki začno verovati v »širokogrudnost in svobodumnost« kapitalističnih kulturnih institucij. Čim zagrozi najmanjša nevarnost, pa napravijo delničarji meščanskih časnikov in revij itd. konec vsej tej »svobodumnosti« in postavijo na cesto vse tiste, ki so menili, da smejo v kapitalističnih listih pisati protikapitalistične razprave. Dokler se je meščanski razred boril proti fevdalizmu za oblast, je bila stvar seveda drugačna: takrat je bilo treba revolucionarnemu meščanstvu

pomagati in je zato tudi Marx sodeloval pri levičarskem meščanskem časniku »Rheinische Zeitung«.

Prav vredno pa se je poglobiti tudi v naslednja izvajanja obeh piscev, kjer zavračata idealistični nazor, kakor da bi ideje vladale svet, in nam prikazujeta vso puhlost meščanskega zgodovinopisja, ki temelji na tem nazoru in ki pripisuje ideologom in filozofom prvo vlogo pri oblikovanju zgodovine. Samo en primer! V večini idealistično pisanih zgodovinskih knjig boste še danes našli trditev, da so povzročitelji velike francoske revolucije Rousseau, Voltaire, Montesquieu, ne pa nevzdržne družabne razmere ter naprej stremeče meščanstvo in nezadovoljni proletarijat. V teh pesnikih, filozofih itd. je našla predrevolucijska doba samo svoj izraz, bili so tolmači idej, izvirajočih iz tedanjih gospodarskih razmer.

Mimogrede se oba pisca dotakneta v gorenjem sestavku še nekega važnega dejstva, namreč: da je v zgodovini vsak tlačeni razred prikazoval svojo borbo kot borbo za vse človeštvo. Treba je brati samo dela meščanskih pisateljev iz dobe, ko se je meščanski razred boril proti trhlemlu fevdalističnemu družabnemu redu, treba se je spomniti samo na gesla meščanskega razreda v tej borbi: liberte, egalité, fraternité (svoboda, enakost, bratstvo), da to spoznamo. Toda, ko je zavladal kapitalistični sistem, so od tega gesla ostale samo besede; drugače tudi ni moglo biti, kajti kapitalizem po vsej svoji nujnosti ni odpravil razredne družbe. Svoboda, socialna enakost in zato bratstvo bo uresničeno šele v brezrazredni družbi. Zanj pa se bori proletarijat, ki si zato upravičeno prisvaja monopol za rešitev — vsega človeštva.

Talpa

Ivan Logar, rudar, klic žene človeštvu

Nešteto smo dni v muki preživele,
nešteto ur, noči prebedele in čakale zaman
poročil iz bojnih poljan.

Vsak dan bilo je več gorja, sivine,
več tmine v naših dušah.

Koliko otrok je z nami trpelo;
koliko sinov, očetov in mož je drhtelo v smrtni grozi!
Čemu! Zakaj!?

V vseh deželah Evrope so bile trdnjave vojnih špekulantov,
iz njih povelja »moritvi« —
sami v palačah razkošnih poskriti.

Očetje naši, možje, sinovi; brate so svoje morili;
domove, polja uničili in nešteto žen in otrok
v bedo pahnili.
»Po krivdi čigavi!« —

Nove domove smo zgradili po težkih dneh s svojimi
še slabimi močmi;
in v nas je polno odpora
proti brezumju dvajsetega stoletja.
Iz src naših gre pesem miru,
in preko zemlje vesoljne klic:
Konec moritvi! — Nikdar več vojnih sirot, —
nikdar več vojne.

Župnik neke indijanske vasi je moral odpotovati v državno prestolico, kjer je škof sklical zborovanje. Železnice ni bilo, zato je bil župnik prisiljen potovati na muli. Ker se ni maral ravno pretegniti, je jezdil vsak dan samo tako daleč, da je prispel do naslednje haziende.¹⁾ Povsod so ga prav dobro pogosti! in tako je to službeno potovanje — prav tako kakor tudi vsi ostali njegovi bratje v službi gospodovi — istočasno smatral za odpočitek, ki si ga je radi težkega dela kot vaški župnik indijanske vasi prav gotovo pošteno zaslužil. Vedel je, da bo potovanje trajalo štiri do šest tednov. Zato je najprej vse ovčice lepo blagoslovil, da bi v njegovi odsotnosti satan ne žel uspehov ali pa da bi se med njimi morda celo zopet ne vgnezdili stari indijanski bogovi, ki se jih je bolj bal od satana, kajti njegove zvijače in pota so vendar znane in tudi znanstveno preiskane; nato je poklical k sebi cerkovnika, da bi njegovi čuječnosti in zvestobi kar najsvetneje izročil cerkev z vsem, kar se je drži.

Cerkovnik Cipriano je bil Indijanec — kakor vsi ostali župljani. Po poklicu je bil drvar in ogljar in kot človek ni bil nič boljši in nič slabši kakor vsak moški v vasi. Toda bil je na svojo cerkovniško službo prav ponosen in je na vasi večkrat omenil, da je na zemlji samo dvoje res pomembnih oseb: prva je župnik, druga cerkovnik; župnik da brez cerkovnika sploh ne more opravljati bogoslužja in da je cerkovnik prav tako važen kakor župnik. Cipriano je prijateljem zaupno celo namignil, da je on, Cipriano, morda še važnejši kakor — toda tega ni maral izreči, ker je gotovo greh, če kaj takega rečeš.

Seveda pa moramo še pripomniti, da je župnija župnika zelo cenila — kakor se spodobi; toda spoštovala in bala pa se ni župnika, nego Cipriana. Župnik je bil mestic²⁾, po njegovih žilah se je pretakalo le malo indijanske krvi. Cipriano pa je bil polnokrven Indijanec. Zato je med svojimi ljudmi veljal za zdravnika. To je pa tudi razumljivo. Bil je bogovom prav tako blizek kakor župnik, poznal je vse verske skrivnosti prav tako dobro kakor župnik, imel je neoviran dostop do najsvetejšega in znal je celotno ceremonijo pri maši odpeti in odmoliti — mnogo bolje kakor župnik, ki se mu je včasih zateknilo in je moral litanije prebrati iz odprte mašne knjige. Kajti Cipriano je bil skoroda trideset let cerkovnik in je služil že pod tremi župniki, ki so pred sedanjim tu uradovali. Od dolgega pobožnega poslušanja je znal vse na pamet, poznal je vsak posamični stekleni biser na mnogoštevilnih cerkvenih svetniških kipih, poznal je vsak sadreni kos in vsako še tako neznatno rezbarijo iz lesa v cerkvi, vedel je na pamet za vsak praznik in za vsak svetniški god. Indijanski župljani, zlasti pa otroci in poluodrasli, so res smatrali Cipriana za mnogo pomembnejšega za vero in za vse njene mnogoštevilne in zamotane ceremonije kakor pa župnika.

Kakor se Indijanci obračajo na svetnike zmeraj šele tedaj, kadar hočejo imeti kaj od ljubega Boga, tako so se obračali župljani tu zmeraj najprej na Cipriana, če so hoteli kaj od župnika. Pa najsi je bila poroka ali krst ali pogreb, vselej so najprej vprašali Cipriana za svet. Celo tedaj, ko so šli fantje ali dekleta k spovedi, so se najprej obrnili na Cipriana, da bi od njega poizvedeli, ali je to ali ono smrtni greh, če se pri spovedi

¹⁾ hazienda = farma, veliko posestvo.

²⁾ mestic = potomec belokožca in Indijanke.

ne pove, ali če se pozabi povedati, ne da bi natanko povedali, kako in kaj so se pregrešili.

Cipriano je znal vsem svetovati in pomagati. Župljani so mu mnogo bolj zaupali, kakor bi mogli zaupati tudi najboljšemu župniku. Zato se je Cipriano razmeroma dobro godilo. Dobil je tu piščanca, tam petelinčka, tu tequila³⁾ in tam habanero⁴⁾; in kadar je praznoval god, so mu toliko nanosili, da je živel od tega ves mesec v veselju.

Ko je pripravil župnik vse potrebno za odhod, je dejal Cipriano: »Kar se zvonjenja tiče, itak veš, kako in kaj, v tem te mi ni treba poučevati. Podnevi je cerkev odprta, za noč pa jo dobro zapri — kakor navadno. Ob nedeljah zjutraj in ob sobotah zvečer in ob sredah zvečer, ko so župljani zbrani v cerkvi, boš moral peti. Tu so litanije in avemarije, ki jih boš pel. Saj jih tako vse poznaš. In nikari ne pozabi napolniti škropilnikov za blagoslovljeno vodo, če so prazni. Sicer pa to tudi veš. In potem še nekaj važnega. Šel boš v mesto in nakupil barv in zlate pene. Potem pa boš očistil enkrat vse kipe prahu in dreka, ki so ga napravili nanje ptiči. Greh je že, kakšni so kipi, prav res, to je že žalitev božja. Kjer je barva odpadla, prebarvaj z novo barvo. Milostne Matere nad oltarjem pa ti ni treba prebarvati. Samo dobro jo boš umil in jo lepo prelakiral z brezbarvnim lakom, ki ga boš kupil v botiki⁵⁾ v mestu. Ne, nič ti ni treba kupovati. Bom že jaz vse v mestu nakupil in plačal, ti pa boš vse skupaj odnesel. Pojdi kar z mano in potem ti bom povedal za vse barve in kako moraš z njimi ravnati. Ko se povrnem, bomo imeli lepo in čisto cerkev.«

S tem je bil Cipriano izredno zadovoljen. Imel je veselje, da bo cerkev lepo očedil in poslikal kipe. To veselje pa je postalo še večje, ko mu je župnik obljubil, da mu bo dal osem pez⁶⁾, če bo vse dobro in lepo opravil; tako mu ni bilo treba delati v hosti, nego je ostal lahko ves čas v cerkvi.

Naslednji dan je Cipriano spremljal župnika do malega mesteca, kjer je dobil barve in navodilo za njihovo uporabo.

Da bi dan praznično zaključil, se ga je malo nalezel in je nato počasi odjezdil na oslu proti domu — zadovoljen s sabo in zadovoljen z vero in vsem svetom.

Ob večernem zvonjenju je prispel domov; fantje so začeli zvoniti, še preden je prišel do prve vaške hiše.

Naslednje jutro je začel olupšavati cerkev.

Čeprav Cipriano ni bil slikar, je bil vendar dovolj pameten — ne vemo pa, ali mu je bila ta pamet prirojena ali pa si jo je pridobil z izkušnjo —, da je bil pri umivanju prepleskanih svetniških podob previden. Z barvami ni bil preveč dobro preskrbljen, zato je moral pri umivanju skrbno paziti, da ni odpadlo preveč barve. Tudi je hotel najprej vedeti, kako se kaj barve primejo; kajti drogistova navodila so bila zelo splošna. Zato je vzel v delo najprej Juda Iškarijota. Juda Iškarijot je prav za prav samo na pol svetnik in njegovo resnično razmerje do Gospoda še do danes ni docela pojasnjeno. Nekateri pravijo, da je Gospoda izdal in prodal in je zato lopov, ki se že skoro dva tisoč let peče v peklu. Drugi, ki so znanstveno prodrli v zveličavni nauk, pa trdijo, da je bil Juda Iškarijot od

³⁾ tequila = žganje

⁴⁾ habanero = jed

⁵⁾ botica = prodajalka.

⁶⁾ peza = mehikanski denar (okrog 16–20 Din).

Boga Gospoda določen, da izda Odrešenika; kajti, če bi Juda Iškarijot ne izdal Gospoda, bi Gospoda ne ujeli, in če bi ga ne ujeli, bi ga ne mogli križati, in potem bi Odrešenik ne mogel, obložen z grehi sveta, umreti, da bi odrešil uboge ljudi. Ker je bil torej Juda Iškarijot potreben kot božje orodje, da bi se izvršil čudež odrešenja, zato ga smatra Indijanec za polusvetnika, kakor smatra tudi strašnega razbojnika na križu za polusvetnika, ki bi v posebnih okoliščinah utegnil gori v nebesih zastaviti dobro besedo za trpečega Indijanca. Sploh pa je vselej dobro, da se resno ne osovražiš pri nikomer, čigar ime je omenjeno v svetopisemskih zgodbah ali v legendah. Kajti nikoli se ne ve, ali niso vsi božje orodje, pa čeprav so se tu na zemlji še tako nekrščansko obnašali.

Juda Iškarijot stoji navadno kakor učenček, ki je kaj zagrešil, v kakem temnem cerkvenem kotu, kjer ga nihče posebno ne uvažuje. Tam stoji revež vse leto. V semeni santi, v svetem tednu, pa ga vzamejo iz kota, ga očistijo prahu in ochedijo, nato ga pa postavijo k mizi za zadnjo večerjo, ki jo zgradijo v cerkvi. Pri tej mizi Juda Iškarijot ne sme manjkati, pa najsi manjka morda polovica ostalih učencev ali pa, če so nekateri tudi dvojno ali trojno navzoči. Pripeti se tudi, da postavijo k mizi katerikoli kip, ki prvotno ni imel časti, da bi prisostvoval zadnji večerji, kakor na primer sveti Antonio ali sveti Jeronimo, — samo da izpolnijo število dvanajst ali trinajst. Človek si mora znati pač pomagati.

Pri delu, ki ga je moral Cipriano opraviti, pa se ni dal noben svetnik bolje uporabiti kakor Juda Iškarijot. Na njem je Cipriano preizkusil, kako mora kipe umivati, da ne odpade z njih preveč barve, po njem je smel pleskati in lakirati, kakor ga je bila volja, da bi spoznal, kako se barve primejo in kako se temu staremu, od črvov izjedenemu lesu prilagode. Kajti če se na Judi Iškarijotu kaj pokvari, ni to tako važno in se skoraj gotovo tudi v nebesih ne vpiše v greh. Juda Iškarijota bo po poizkusih umivanja in pleskanja postavil zopet v njegov temni kot in do semene sante je več kakor pol leta. Potem bo na njem dovolj novega prahu, da ne bo nihče več mogel tako natanko dognati Ciprianovih umetniških poizkusov. Glavno je, da se pri Judi Iškarijotu ohranita le brada in možnja, da ga vsakdo lahko spozna in da ve, s kom ima opravka; kajti sicer bi se utegnilo zgoditi — in reči moramo, da se je že večkrat zgodilo — da bi ga zamenjali s svetim Jožefom, ga postavili na Jožefov oltar, ga molili, prosili za milosti in ga obdarovali s svečami in darovi.

Cipriano je s pobožnostjo in prizadevnostjo popravljal Juda Iškarijota; tu je kanil malo zlata, tam malo srebra, tu je napravil packo kričeče barve, tam mu je zopet napravil nekaj zelenih in rjavih črt — in končno je bil Juda Iškarijot po izgledu tako lep in kraljevski, da se Cipriano kar ni mogel več od njega ločiti. Zelo je obžaloval in bil nesrečen, da je Juda Iškarijot samo na pol svetnik in ga bo moral zato zopet postaviti v kotiček, kjer ne bo nihče mogel Ciprianove umetnosti občudovati. Zares je žalostno, tako je Cipriano tiho zase govoril, da se je dal Juda Iškarijot podkupiti in da je Odrešenika tako sramotno izdal; bolje bi pač bilo, da bi tega nikoli ne storil, potem bi ga smel Cipriano postaviti v ospredje, da bi tam ves žarel. Toda sedaj se ne da nič več izpremeniti. Vse je že popisano v svetopisemskih zgodbah in Cipriano ni mogel prevzeti nase greha, da bi tiste zgodbe ponaredil, samo zato, da bi lahko Juda Iškarijota postavil tik ob cerkvenih vratih, takoj ob škropilniku za blagoslovljeno vodo, kjer bi ga, kajpak, morali vsi ljudje videti in občudovati Ciprianovo

umetnost. Nato je Cipriano nekaj hipov premišljeval, ali bi Judi Iškarijotu ne prirezal brade in mu izvil mošnjo iz prstov; potem bi stisnil mošnjo svetemu Antoniju ali svetemu Jožefu v roke in mu še tako prirezal brado, da bi bil povsem sličen Judi Iškarijotu. Potem bi se Cipriano morda posrečilo, da bi iz prvotnega Jude Iškarijota napravil Jožefa, ki bi smel stati kje spredaj, kjer bi ga vsi ljudje občudovali. Bal pa se je vendar, da bi se za to ne razvedelo; kajti srdite poteze v obrazu Jude Iškarijota so vsakemu posameznemu župljanu predobro znane in Indijanci imajo za take reči predobre oči, da bi zamenjave takoj ne opazili.

Prav lahko je pogoditi, zakaj so Cipriana obšle take misli, da bi svetnika zamenjal. Kot vsak pravi umetnik se je tudi on zavedal, da mu je še eno tako umetnino nemogoče ustvariti. Tu, na Judi Iškarijotu je Cipriano preizkusil vse barve, kako se dajo kaj uporabiti. Tega sedaj pri drugem kipu ni mogel več ponoviti, ker bi mu sicer barye pošle. Ta kip zahteva več rjave barve, drugi več rumene, zopet drugi več zelene in naslednji več rdeče, da zlate in srebrne niti ne omenimo, kajti nekaj zlata in srebra mora vsak dobiti. Pri ostalih kipih je moral temeljne barve natančno upoštevati, da bi tudi župljani kipe prepoznali. Sicer bi se utegnilo zgoditi, da bi se celo župnik ne spoznal več. Toda pri Judi Iškarijotu, kjer ni tako natančno, ali se je kaj izpremenil ali ne, je smel dati Cipriano vsem svojim talentom prosto pot. Pri vseh ostalih, zlasti pa še pri Kristusu in pri sveti Devici, pa ni smel temeljne barve niti najmanj izpremeniti.

Končno je Cipriano s težkim srcem postavil tako sijajno posrečenega Judo Iškarijota zopet v njegov teman kot. Toda ko se je v naslednjih dneh pošteno ukvarjal z ostalimi kipi, ni mogel več odvrniti svojih misli od onega sijajnega umetniškega dela, ki ga je ustvaril. Pa najsi je pleskal sveto Ano ali svetega Pavla ali svetega Frančiška — njegove misli so se zmeraj mudile pri Judi Iškarijotu.

Da je Cipriano tako strašno zapadel v krepplje in zanjke najhujšega izdajalca vseh izdajalcev, kar jih je kdaj živelo na zemlji, je bilo — o tem ni dvoma — delo hudiča, ki je sklenil uporabiti župnikovo odsotnost, da bi ujel čisto in zvesto dušo cerkovnika Cipriana. Kajti vse, kar se je potem zgodilo, se da po svojih pravzrokih izvajati iz tega, da je Cipriano svoje najboljše sposobnosti, ki bi naj služile samo resničnim svetnikom, na tako potraten način zapravljal za najhujšega lopova Judo Iškarijota. Ubogi Cipriano kar ni mogel več pozabiti na Judo Iškarijota. In zato je Cipriano povzročil zanikrnosti, ki so imele kaj zle posledice.

Kar se je potem zgodilo, znova dokazuje, kako spretno zna satan postopati, da bi zgradil na zemlji kraljestvo Antikristovo.

Končno je čakala Cipriana še velika naloga: očistiti in prenoviti sveto Devico, ki je stolovala nad oltarjem. Zavedal se je, da je to najsvetejše delo, ki mu more biti na zemlji dodeljeno.

Z različnimi Kristusovimi kipi — ti so ga predstavljali ali na križu ali s križem na krvavečih ramah ali pa ležečega v skalnati votlini (iz naškrobane vrečevine) — si je delal prav tako malo skrbi kakor s svetniškimi kipi. Tu itak ni bilo nikakršne velike razlike.

Toda sveta Devica je bila najsvetejše, bila je smisel in vsebina vse vere. Bila je važnejša kakor sam Bog oče.

Preden se je Cipriano dotaknil svete Device, da bi jo dvignil z njenega visokega stojišča, je pokleknil in izmolil pol stotine ave marij. Prekrižal se je na vse mogoče načine, ki jih je poznal. Končno je leseni kip

stal na cerkvenih tleh. Ni ga pa postavil na gola tla, nego je pod nogami božje matere razprostrl tilmo.⁷⁾

Kip je začel skrbno umivati, nežno, kakor bi bil novorojenček. Potem ga je odrgnil in spoliral z mehкими cunjicami. Odvzel mu je obleko, da bi jo izprašil in opral.

Na kamenitem cerkvenem tlaku je Cipriano zakuril majhen ogenj. Ogenj je potreboval, da je na njem segreval vodo za umivanje kipov, razen tega je kuhal na njem klej, da je bil ves čas tekoč; slednjega je potreboval, da je z njim popravljajl vsa pokvarjena mesta na kipih.

Ob tem ognju je sedaj čepel Cipriano in grel kavo in tortille,⁸⁾ ker ni maral izgubljeni časa, da bi hodil v kočo. Oblačila matere božje pa je razobesil zunaj v cerkvenem vrtu po grmovju, da bi se posušila.

Ko je popil kavo in povžil tortille s chilom,⁹⁾ je stopil na cerkveni vrt, da bi opazoval sonce, kako je sušilo oblačila svete Device.

Ko je to delo takole opazoval, si je zvil cigareto in si jo prižgal.

Sonce pa ni sušilo samo oblačil svete Device, nego je istočasno tudi razlivalo najpestrejše barve prek cerkvenega vrta. To pa je Ciprianove misli znova obrnilo k njegovemu velikemu umetniškemu umotvoru, na tako sijajno posrečeno olupšavo Jude Iškarijota. Pričel je razmišljati, kaj bi se še vse dalo napraviti za Judo Iškarijota, ko bi že vse ostalo opravil in bi mu še preostale barve, kar pa se bo skoraj gotovo zgodilo, ker je z barvami močno varčeval. Razmišljajl je, da se morda utegne celo zgoditi, da bo umotvor celo senjorju¹⁰⁾ župniku všeč; potem pa bi bilo morda mogoče odrešiti Judo Iškarijota in ga postaviti — če že ne na častno mesto — pa vsaj na boljši prostor, kjer bi ga ljudje že laže opazili. Ko je takole premišljeval, je Cipriano spoznal, da se je prav za prav in sploh zgodila Judi Iškarijotu velika krivica, da mora že dva tisoč dolgih let trpeti zato, ker si je hotel enkrat zaslužiti trideset srebrnikov, ki jih je potreboval prav gotovo za nekaj zelo važnega, morda celo za zdravila za bolnega otroka, na vsak način pa za nekaj, o čemer nam samo zato ne poročajo, da bi se nam njegovo dejanje zdelo tem bolj lopovsko. Sploh pa se je Judi Iškarijotu zgodila že zato velika krivica, ker so ga za zmeraj izključili od odrešenja, medtem ko je bilo odpuščeno celo Petru, ki je prav tako zatajil Gospoda, razen tega so mu bili še zaupani ključi nebeških vrat in je bil povrh povišan še v svetnika.

Med tem napornim premišljevanjem o dvojni meri, s katero celo v nebesih dele pravico, in o zamotanih nazorih in vprašanjih o veri v splošnem in posebej in med premišljevanjem, da se dasta razmerji senjorja župnika s senjoro Elodijo in senjoro Roberto prav dobro na dva načina razložiti, je Cipriano polagoma in počasi zadremal. Dela ta hip ni imel, ker soncu pri sušenju vendar ni mogel pomagati.

⁷⁾ tilma = pregrinjača

⁸⁾ tortilla = neke vrste jed

⁹⁾ chile = jed

¹⁰⁾ senjor = gospod

(Konec prihodnjic)

Knjige in knjižnice

Tone Čufar, Polom, drama v treh dejanjih. — No, to je res pravi polom za avtorja, tiskan vzorec tega, kaj ni drama in kako se ne sme pisati. Samo v toliko bi odgovarjal pri Zolaju izposojen naslov te »drame«, ki je vse poprej nego drama. Čufar je hotel s to »dramo« prikazati zastopnika Delavskega zaščitnega urada (= Delavske zbornice) kot izdajalca za vsako ceno in je mislil, da je golo psovanje in nesmiselnost tudi literatura. V tem »Polomu« zaman iščemo razlogov, zakaj je prišlo še do tistega bornega dejanja, kolikor ga je v teh izumetničenih dialogih, zakaj posamezni delavci tako ravnaajo, kakor piše Čufar, vse je privlečeno za lase kakor v najslabšem dnevnem volivnem člančiču.

Lojze Rojnik, zastopnik del. zaščitnega urada, ima nalogo, da se pogaja s podjetjem za delavce — a po Čufarju se v pisarni podjetja kar lepo objema s podjetniško tajnico že v prvem dejanju. Vsi, ki hodite na mezdna pogajanja, čujte, kako je ta stvar enostavna po mnenju vsevednega Čufarja: »Rojnik objema tajnico. Skozi leva vrata pride nadzornik in prezre objemanje« — nato se pa začno pogajanja z upravnikom. Pogajanja se imenitno zaključijo: upravnik podjetja da črno na belem, da plače ne bodo znižane in da podjetje jamči, da bo izplačalo tudi vse dolžne mezde, Rojniku pa da iz blagajne kup denarja. Čudno: delavci niso nič drugega zahtevali, Čufar bi si moral vendar izmisliti neko Rojnikovo izdajstvo, za katero se mu tako radodarno odpira tovarniška blagajna! Tako pa najhujši Čufarjev prijatelj ne ve, kje je izdajstvo. No, vse to ugibanje reši zastor, ki pade, da se more potem začeti drugo dejanje — poloma.

V drugem dejanju pride Rojnik ves zaspán iz objema tajnice, konča se pa »dejanje« s protestom delavcev proti podjetniškemu nadzorniku, ker ga rad pije.

V tretjem dejanju se Rojnik ljubezensko sporazume še z upravnikovo gospo soprogo: »Vstopi gospa. Elegantna, oblečena v prosojno obleko, mestoma (kje so ta mesta, dragi Čufar?!) rafinirano dekoltirano, ognjena z dragocinim letnim ogrinjalom. — Gospa odgovarja na njegov (Rojnikov) pozdrav z dražestnim, malce razvnemajočim smehom«. Oh, kako blažen je bil avtor pri tej srednješolsko-onanistični, »mestoma dekoltirani« prikazni! Joj, joj! — Po nekih popolnoma nelogičnih izmišljotinah se tretje dejanje te »drame« in hkrati vsa drama konča s tem, da se Lojze Rojnik, zastopnik del. zaščitnega urada, odpelje z upravnikovo gospo soprogo v njenem avtomobilu —

in med prerekanjem delavcev in upravnika »med glasnim pritrdjevanjem delavstva pade zastor.«

Za uvod temu polomu je napisano, da ga je prvič igralo društvo »Enakost« na Jesenicah. (To je zahtevala vljudnost do rojaka.) Upamo, da se nobeno drugo delavsko društvo ne bo več ukvarjalo s »Polomom«, ki je literarno, dramsko, idejno, vsebinsko, tehnično in kakorkoli hočete nemogoče delo. Avtorju te »drame« smo že večkrat povedali (tudi »Književnost« mu je povedala), da se mora tudi nečesa učiti in nekaj znati, če hoče nekaj vrednega napisati. Ker vsi ti navesti očitno niso nič zalegli, tega opomina ne bomo več ponavljali.

Čeprav Moškričevi igri »Rdeče rože« in »Razkrinkana morala« nista izšli v tisku, sta neprimerno boljši z vsakega stališča in priporočljivi za uprizoritev na vsakem delavskem odru. I. C.

URSSJ 1931—33. — To poročilo centrale naših svobodnih strokovnih organizacij objavlja na prvem mestu statistična poročila o razvoju našega gospodarskega položaja v industriji, obrti in poljedelstvu. Položaj kmetov osvetlujejo n. pr. te-le številke: zadolženost kmetov na 1 ha obdelane zemlje znaša v vardarski banovini 1498 Din, v vrbski 929, v dravski 5.303 Din, v drinski 1.488, v dunavski 2.844, v zetski 2.697, v moravski 1.675, v primorski 6.811, v savski 2.871 Din, v vsej državi povprečno 2.551 Din.

Poročilo navaja vse napore delavskih organizacij za pomoč in zaščito delavstva in drugih delovnih slojev, o krizi delovnih borz, o delovnem času, o mezdah itd.

Nato se vrste številčni podatki o moči in gospodarstvu vseh naših strokovnih organizacij. Koncem 1933. l. je bilo pri URSS-u 30.421 članov, članstvo iz Slovenije tvori približno tretjino vsega članstva! To kaže, da je strokovna organizacija po drugih pokrajinah še zelo slabotna. Vsakemu strokovnemu zaupniku bo ta knjiga zelo koristna. S.

V oceno smo prejeli: od Jugoslovanske knjigarne nov prevod Sienkiewiczvega zgodovinskega romana »Križarji«; od Tiskovne zadruge Gunnarssonov roman »Ljudje na Borgu« v prevodu Juša Kozaka; to je prav dober ljudski roman iz daljnje Islandske; od »založbe ljudskih iger« duhovno igro »Vrata« in Kuretovo razpravo »Pravi ljudski oder«, oboje neprimerno za naše odre, zlasti še prvo; Zveza društev »Šola in dom« nam je poslala: Avgust Šenoa, Karanfil s pjesnikova groba in Lebnovo priredbo Charles Perrault, Contes de fées; obe knjižici sta namenjeni srednješolski mladini.

Maribor.

Da naša »Svoboda« s polno pravico nosi naslov žarišča delavske kulture v Mariboru, priča njeno prosvetno delo skozi celi zadnji decenij. Njena prizadevanja vseh teh let žarijo kot pravcati svetilnik, ki naj dviga duhovno kulturo tistih, ki jim »Svoboda« hoče služiti. Saj so se njena vsakoletna predavanja razvila v pravo delavsko univerzo. Da bi ta univerza zajela vse, kar spada pod pojem zavednega proletarijata, s to željo smo dne 28. novembra 1934 otvorili letošnjo predavalno sezono. Radi zunanjih vzrokov smo s predavanji letos sicer nekoliko zakasneli, kar pa bo nadomeščeno s tem, da bodo predavanja prav vsako sredo, dočim so bila lani vsakih 14 dni.

Do sedaj smo imeli naslednja predavanja: »O zgodovini suženjstva« (g. sodni sv. dr. Travner), »Razmnoževanje v naravi« (g. prof. Detela), »O socialni zgodovini Maribora« (g. prof. Baš). Vsa ta predavanja so po svoji zasnovi dosegla popoln uspeh. Ne moremo se odločiti, katero bi posebej podčrtali, kajti predavatelji so prekosili drug drugega. Kdor jih je poslušal, bo ostal vedno priklenjen. Kot prihodnji predavatelj nastopi sodrug Ošlak, ki nam bo poročal o sodobnih dogodkih v širnem svetu. Zatem pa imamo na sporedu še mnogo izbranega gradiva, kakor: del. vprašanja, zdravstvo, spolni problemi, židovstvo itd.

Čeprav si je »Svoboda« pridobila za predavanja že mnogo zveste publike, moramo to prosvetno institucijo še vse bolj popularizirati, kajti šele izobražen proletarijat bo sposoben za izvršitev svoje zgodovinske naloge. Kdor se izogiba izobrazbi, se torej ne more prištevati med zavedni proletarijat. Zato bodi za vsakega »Svobodaša« prva zapoved: »Posečaj vsa naša predavanja in agitiraj zanje ob vsaki priliki!«

Proslava 25 letnice Tivolске resolucije se je vršila v Mariboru v nedeljo, dne 25. novembra 1934, ki jo je priredila tuk. strokovna komisija ob sodelovanju združenih delavskih pevskih zborov in delavske železničarske godbe. Za to prireditev je bila najeta največja, t. j. unionska dvorana, katero je delavstvo napolnilo do zadnjega kotička. Ne bomo se motili, če ocenimo udeležbo na 1600 oseb. Kot slavnostni govornik je nastopil član centralnega odbora »Svobode«, s. dr. Jelenec. Slavnost je zaključil skupni zbor delavskih pevcev (nad 100), katerega mogočn na pesem je morala elektrizirati vsakogar. Z zadovoljstvom moramo podčrtati, da doprinašajo delavski pevci s svojimi skup-

nimi nastopi velike moralne koristi našemu pokretu.

Trbovlje. Po uspehah rudarskih festivalih, ki jih je priredila trboveljska »Svoboda« skupno s »Svobodama« Hrastnika in Zagorja in drugimi delavskimi društvi, se je odločila trboveljska »Svoboda«, da v letošnji sezoni priredi čim več prosvetnih večerov. Tako se je 26. avgusta vršil I. prosvetni večer. Nastopili so: moški pevski zbor trboveljske »Svobode« s 3 pesmimi, mešani pevski zbor tudi s tremi. Nato so sledile deklamacije, recitacije in govornilni zbor, zatem je bil filmski program. II. prosvetni večer se je vršil 19. septembra s sodelovanjem priznane delavske godbe. Nadalje so sledile recitacije; drugi večji del recitacij ni bil dovoljen. Nastopil je tudi mladi rudarski sin s harmoniko, zatem je sledil filmski program. III. prosvetni večer se je vršil 3. oktobra, na katerem je nastopilo tukajšnje tamburaško društvo »Kolo« s petimi komadi. Sodr. Keše je predaval o temi: »Delavec in sport«. Predavanje je bilo jako posrečeno. Dramski odsek je nastopil z žaloigro »Družina«. Režijo je vodil pevovodja pevskega odseka »Svobode«, Beltram. Mešani zbor »Svobode« je zapel tri pesmi, nato je bil filmski program. IV. prosvetni večer je bil 26. oktobra. Nastopil je citraški klub »Trbovlje« z osmimi točkami, nato so sledile recitacije in deklamacije. S. Korimšek je recitiral svoje: »Rudar«, »Ob potoku« in »V stari glažuti«. Nato je sledil filmski program. V. prosvetni večer se je vršil 14. novembra. Sodr. Korimšek je recitiral svoje. Nato je zaigral Kovač Vilči na havajsko kitaro štiri komade. Spremljal ga je Perpar Lojze. Sodr. Korimšek je recitiral svoje: »Pred kolodvorsko restavracijo« in »Lukežev sejem«. S. Logar pa deklamiral »Pesem nezaposlenih«. Filmski program je zaključil prosvetni večer. Vsi prosvetni večeri so bili rekordno obiskani, znak, da je »Svoboda« preskrbela za lep in bogati program in da so se vsi sodelujoči potrudili, da so storili svojo dolžnost in ni potreba radi tega vsakega posameznega oceniti. Samo po tej poti naprej. VI. prosvetni večer se je vršil 12. decembra. Nastopil je na novo sestavljeni delavski orkester (20 mož). Dramski odsek je pripravil za 2. decembra Kristanovo »Zvestobo«, nato Miklavžev večer in Cankarjevo proslavo. Več članov »Svobode« obiskuje tudi esperantski tečaj. Člani pevskega odseka se tudi pridno pripravljajo za koncert. Šahisti so se tudi pomerili med seboj. Vzlic vsej krizi se trboveljska mladina, včlanjena v

»Svobodi«, trudi, da vrši svojo dolžnost na kulturnem polju. Tako je prav. Mi gremo naprej. Družnost! M.

Tržič. — Zima prihaja in z njo se zopet začenja delo v kulturnih društvih. Naši agilni Svobodaši so se razgibali ter uprizorili v nedeljo, dne 25. nov. drama: Mati žalosti. Igro je spisal Ante Fravaresi, poslovenil pa jo je Kosovel. Drama je bila podana tako umetniško visoko, da odpade vsaka kritika. Toda človek ne more iti, ne more prezreti posameznih vlog, ki so bile res prav mojstrsko podane. Sodružica Mara Smoletova v vlogi Judite, je prekašala samo sebe. Dasi je že za dramatični odsek »Svobode« nastopila čez stokrat, je še nisem videl v nobeni vlogi tako popolne, kot ravno pri tej drami. Zato ji iz srca kličem: Sodružica Mara, delaj še naprej tako agilno za misel proletarijata. — Naš stari igralec sodrug Lotrič v vlogi Naldeta je bil sijajen. Sodružica Anderle Antonija in sodrug Anderle Adolf sta podala svoji vlogi dovršeno umetniško, in jima kot začetnikoma kličem: Vztrajajta, ker se vzbujajo v Vaju skriti talenti.

Da ne bom preobširen, moram končno izreči, da je bila igra podana brezhibno ter da je tudi vsaka najmanjša vloga prišla do izraza. Sodrug in sodružice, le tako naprej, in uspeh nam je zagotovljen.

Igra se je ponovila v nedeljo, 2. decembra, v popolno zadovoljstvo vsem in vsakemu. Prireditev je žela moralen, kakor tudi gmoten uspeh.

Pripravljamo tudi igro »Razkrinkana morala«.

Duh tlačanov se budi in sili kvišku k Svobodi. Štane.

Kočevje. — Različni so vzroki, da podružnica »Svobode« v Kočevju zadnja leta ni posebno delala. Nima pomena, da bi tu naštevali vse objektivne, krajevne in notranje ovire ali neugodnosti, ki so nam bile in so nam še na poti. Glavno je, da se jih zavedamo, da jih poznamo in da jih skušamo odstraniti. Kljub vsemu nas pa le bodri zavest, da so v Kočevju razpadle vse »delavske« kulturne in strokovne organizacije — razen marksističnih, ki stalno napredujejo.

Več let je poslovala le naša knjižnica. Radi finančnih stisk moremo nabavljati le malo novih knjig; zato si jih izposojujemo iz knjižnice Delavske zbornice v Ljubljani. Ljudje sorazmerno radi in veliko čitajo, čemur je dokaz lepo število obiskovalcev, ki se letos stalno večja. Da naša podružnica napreduje, temu je dokaz porast članov, število izposojenih knjig, večja aktivnost in splošno zanimanje za »Svobodo«, ki se je pokazalo zlasti na dan prosvetne prireditve podružnice dne 25. novembra.

Prireditev se je vršila na Rudniku v dvorani na Trdnjavi. Na sporedu bili nagovor, recitacije iz Seliškarjevih »Trbovelj«, skioptično predavanje o Španiji in tretje dejanje iz Moškričeve drame »Rdeče rože«. Veliko je bilo dela in truda, preden smo prišli do naše I. delavske prireditve. Tehnično smo morali dvorano popolnoma opremiti in oskrbeti. Igralci, izključno delavci, so skoro vsi prvič nastopili, kar je zahtevalo dolge šole in vaj.

Zanimanje za prireditve je bilo nepričakovano veliko. Že celo uro pred začetkom so se začeli zbrati obiskovalci, med katerimi je bilo le nekaj meščanov, drugi so pa bili vsi izraziti delavci in delavke. Dvorana je bila nabit polna, cele gruč so odhajale, ker ni bilo več prostora. Napeto so sledili navzoči krepkim besedam nagovora, ki je povdarjal pomen delavske kulture in »Svobode« ter klical k sodelovanju. Lepo in z razumevanjem podane recitacije iz Seliškarja so vplivale in našle pot do misli in srca. Skioptične slike s primernim uvodom v pretekli in današnji Španiji so splošno ugajale in zanimale. Najbolj so pa vsi pričakovali zadnje točke, t. j. III. dejanja »Rdečih rož«. In po pravici! Igralci so bili v vsakem oziru na mestu. Vloge so jezikovno in vsebinsko do potankosti obvladali tako, da so igrali brez suflerja. Tvorili so harmonično celoto in podali svoje vloge močno in z doživetjem, čeprav je oder tehnično pomanjkljiv. Od početnikov ni nihče toliko pričakoval. Ko se je zastor zagrnil, se gledalci kar niso hoteli dvigniti; premalo jim je bilo eno dejanje. Tako zanimanje za kulturne prireditve je moralo vsakega navzočega osupniti. Z mirno vestjo lahko rečemo, da je bila naša prireditev dogodek in da je popolnoma dosegla svoj namen. Pokazala je, da je »Svoboda« tukaj in da dela. Vzbudila je živahnost, zbrala množico delovnega ljudstva, pripomogla k vzbujenju njegove razredne zavesti. Le škoda je, da nimamo pevskega zbora, ki bi nam dobrodošel ob prosvetnih prireditvah in ki ga delavstvo želi. Ne moremo dobiti pevovodje.

S svojo prireditvijo je podružnica naznačila tudi smernice svojega dela. Ne bomo dopustili, da bi se pri nas vgnezdile meščanske razvade! Ugodni odmev prireditve med vsem delavstvom nam je dokaz, da smo na pravi poti. Nadaljevali jo bomo, da dvignemo kulturno stopnjo delavskega razreda in da vzbudimo njegovo spečo borbenost!

Zabukovca. — Naša podružnica je priredila v nedeljo 11. novembra skioptično predavanje: Zgodovina kmetov v srednjem veku. Predaval nam je s. Teplý iz Maribora, ki nam je v jedrnatih besedah orisal njih tlačanstvo ter boje za iz-

boljšanje bednega položaja. Za predavanje je bilo veliko zanimanje med tukajšnjim delavstvom ter so predavanje rekordno obiskali in z velikim zanimanjem sledili njegovemu izvajanju. Upamo, da nas bo s. Teplý še večkrat razveselil z enakimi predavanji v letošnji sezoni.

Naš dolgoletni požrtvovalni predsednik, s. Ernest Levstik, se je pretekli mesec poročil ter je ob tej priliki daroval podružnici 100 Din, za kar se mu najsrčneje zahvaljujemo ter mu želimo obilo sreče v novem stanu. **Svobodaši.**

Litija. — Na povabilo naše podružnice je priredila dobrunjska »Svoboda« moški pevski in godbeni koncert v tukajšnji kino-dvorani g. Dragarja v nedeljo, dne 2. decembra. Peli in igrali so po večini skoro same delavske pesmi. Litijsko delavstvo se je v polnem številu odzvalo in zasedlo do zadnjega kotička obširno dvorano.

Naš tamburaški odsek se pridno vežba pod večšo roko s. Zupana Ivana. Kupil je inštrumente od podružnice Gorje pri Bledu. Člani tega odseka so se sami zavezali, da jih bodo odplačevali, vsled tega se je vsak zavezal, da da v to mesečno 10 Din, ter so že v kratkem času izplačali 700 Din. Vsa čast požrtvovalnim sodrugom.

Da se naša podružnica ne razmahne, kakor bi bilo želeli, je največ krivo, ker nimamo svojih prostorov in tako smo navezani na gostilniške prostore. Imamo svoj lastni oder, ki smo si ga naredili z veliko požrtvovalnostjo, pa nam sedaj leži pod streho. V gostilniški dvorani, v kateri smo ga imeli, nam jo je komisijski ogled od oblasti ovrigel, oz. nam je stavil take pogoje, da tega nismo pri naši najboljši volji mogli narediti! Zaposlili smo ravnateljstvo naše tovarne, da bi nam odstopilo predilniško dvorano na »Stavbah«, pa nam je bilo rečeno, da jo ima v najemu »Sokol«, dvorana pa stoji vedno prazna.

Poleti smo priredili več izletov v prosto naravo. Organizirali smo jih vedno tako, da smo prišli v stik s sodružnimi podružnicami. Taki izleti so bili našim članom v veliko razvedrilo in zabavo. Kako tudi ne; saj si sleherni želi, da od naporenega mučnega dela ter ropotanja in šumenja pride v naravo »Svobode«, da vsaj takrat pozabi na vse trpljenje, ter se naužije in nasrka svežega zraka. Tudi mu je olajšano, ko pride skupaj z drugimi sodrugi ter si medsebojno delijo vsa gorja življenja. Pozdravljamo predlog nekaterih podružnic, naj se prihodnje leto v prvih dneh julija vrši skupni izlet vseh »Svobod«. Mi se bomo za ta izlet prav pridno pripravljali in bomo dinar za dinarjem varčevali, da se tega izleta udeležimo v čim večjem številu. Obveščamo

člane, da smo zato izvolili blagajnika sodruga Dečmana in mu poljubno dajo hranjevati denar za ta izlet.

Po mesecu novembru bomo začeli s predavanji ter smo med drugimi določili tudi naslednja, ki so še v študiju: »Kmečko vprašanje«, »Razvoj italijanskega delavskega gibanja do nastopa fašizma« in »25 letnica Tivolske resolucije«.

Zbirajmo tudi vedno in povsod za tiskovni sklad naše revije »Svobode«, ker ta nam je ključ do izobrazbe.

V nedeljo 11. novembra se je poročil naš sodr. Zupan Berto s sodr. Masl Pepco. Želimo jima obilo sreče v novem življenju. —k.

Ptuj. — Predavanje »Ob 20 letnici izbruha svetovne vojne« je bilo prepovedano. Drugo »Tuberkuloza iz medicinskega vidika« je predaval g. dr. Štuhec. Predavatelj je dobro podal sliko te grozne bolezni. Povdarjal je, da v teh razoranih socialnih razmerah ni ta bolezen ozdravljiva. Država bi morala bolj skrbeti za nova zdravišča, da bi preprečila propadanje narodnega bogastva. Tretje predavanje »Čuda svetovja« je bilo zelo zanimivo in temeljito obdelano. Predaval je s. prof. Stupan iz Maribora.

Pevski odsek je priredil dne 8. dec. koncert z lepim programom, sodeloval je tamburaški zbor.

Poslovilni večer od s. Juršiča je bil v ponedeljek, dne 29. oktobra. Sodr. Juršič Otmar, kot jako agilen član »Svobode« in strokovne organizacije, je moral k vojakom. Tamburaški odsek je izgubil z njim svojega kapelnika, pevski pa namestnika pevovodje. Družnost!

Kranj.

Knjižnica »Svobode« prenovljena in izpopolnjena. Zadnje čase si je knjižnica nabavila precejšnje število novih knjig. Vse nove knjige so trdo vezane. Na novo vezane so tudi vse ostale knjige, katere še niso bile. Delavci in delavke, postanite člani knjižnice in sežite po lepih knjigah. Kljub velikim stroškom za nabavo in vezavo knjig je članarina malenkostna.

Iz delovanja naše »Svobode«. Rastóča zavest delavstva in novi društveni prostori omogočajo, da je delovanje naše »Svobode« tako oživele. Z vso vnemo sta začela delovati dramski in pevski odsek. Polnoštevilno so obiskani tudi diskusijski večeri, katere redno priraja »Svoboda«. Odbor »Svobode« si je razvrstil posamezne odseke takoje: ob ponedeljkih in sredah dramatika, ob torkih in petkih pevske vaje, ob četrkih pa diskusije. Poleg tega se učimo govorništva (recitacij), francoščine in nemščine, kar je pa zadeva članov samih, ki so se priglasili k tem tečajem. V izobrazbo delavstva bodo služila tudi ta-le predavanja: o delovnem

pravu, o tivolski resoluciji, o Karlu Marxu in njegovem življenju, o postanku sveta, o trnjevi poti žene ter o francoski revoluciji. (Slednji dve predavanji s skioptičnimi slikami.) Sedaj, ko smo si nabavili klavir oziroma pianino, bomo po možnosti poskrbeli tudi za razvedrilo delavstva, namreč s prosvetnimi in družabnimi večeri. Če bomo šli po začrtani poti naprej, bo »Svoboda« postala avantgarda in tudi največja kulturna organizacija v Kranju, kajti članstvo »Svobode« vedno narašča po kvantiteti in po kvaliteti. Motijo se tisti elementi, ki s svojimi triki mislijo, da nam bodo onemogočili delovanje s tem, če bi nam odvzeli kakšne boljše igralke. Njihovi eksperimenti niso imeli uspeha, kakršnega so si obetali. Delavstva, ki je

socijalistično po prepričanju, se ne more pridobiti niti z najlepšimi obljubami. Od socializma odpadejo samo tisti, kateri se zatečejo k njemu iz koristoljubja, častihlepnosti ali z namenom, da bi uživali razne privilegije in zavajali delavstvo na napačna pota. Nekateri odpadejo tudi zato, ker radi svoje duševne lenobe socializma niti ne poznajo. Kakor narava izloči vse, kar je gnjlega, tako tudi socializem izloči vse, ki niso zanj. Lahko trdimo, da je v Kranju ledina preorana in temeljni kamen za delavsko kulturo postavljen, kajti na bregovih Save in Kokre vstajajo vedno novi proletarci, ki se zavedajo, da so pionirji, ki si grade močno in trdno delavsko kulturno organizacijo »Svoboda« in z njo pot v — socializem.

Zapiski

Slovenska kultura vsekakor napreduje na vseh področjih. — Nekateri pravijo, da je v moderni dobi tehnike najvažnejši **radio**. Torej začnimo z njim! Po reorganizaciji ljubljanske radio-postaje je član njenega komisariata tudi dr. Tavzes — — — — —

Mož popolnoma upravičeno smatra funkcijo radio-komisarja za resno. Tožil je nekoga poštnega uradnika in zahteval od konzorcija lista »Poštar«, da tega uradnika odstavi kot urednika. Dotični poštni uradnik je po časopisnem poročilu o tej resni pravdi zakrivil med drugim tudi ta prestop, da je izrazil neke pripombe o radio-postaji, kjer je radio-komisar dr. Tavzes — — — — —

— — — — — To res ne gre, da se neki poštni uradnik obrega ob radio-postajo, ki ima tako zanimiv program: poleg cerkvenih pridig imamo trgovsko-industrijsko, gospodinjstvo, narodno, jezikovno, literarno itd. uro, poleg vseh teh ur pa radio-poslušalce poučuje še v diplomaciji in politiki neki Ruda Jurčec, ki pozna te predmete tako temeljito, da mu niti najboljši slovenski diplomati in politiki ne morejo slediti. Ruda Jurčec je priznan pisec visoko-političnih psiholoških razprav v skoro vseh slovenskih časopisih, ki imajo to čast, da sprejemajo njegove prispevke; če bi v radio-programu ne bilo nič drugega kakor njegova predavanja o diplomaciji, bi bilo že radi tega vredno hvalliti našo radio-postajo. Spor radi predavanj sicer ne bo prodril med široke kroge naših radio-poslušalcev, ker ti poslušajo ljubljanska radio-predavanja navadno le tedaj, kadar iščejo drugo radio-postajo. Ali ne bi kazalo prepovedati iskanje drugih radio-postaj, ko imamo že v naši esen-

co vse svetovne kulture v obliki izbranih gramofonskih plošč in borznih poročil?

Drug važen kulturni faktor je **kino**. Nad njim ima v Ljubljani monopol ZKD (= Zveza kulturnih društev). Hvala bogu, da vsaj ta monopol brezhibno posluje, ker pri konkurenci bi morali ubogi Ljubljančani gledati vse mogoče kulturne in poučne filme, tako nas pa ZKD dosledno zadovoljuje s preigranimi nemškimi šund-filmi. To odgovarja ne samo razpoloženju ZKD-somišljenikov, temveč baje tudi samemu narodno-naprednemu programu ZKD. Ta imenitna zveza je tako zaposlena z nemško kino-politiko, da za drugo napredno in narodno kulturno udejstvovanje ni ne časa, ne sredstev, ne moči. Včasih sicer beremo v »Jutru« med dnevnimi vestmi: Predavanje ZKD — toda iz vsebine notice vselej posnamemo, da tisto predavanje prireja le to in ono gasilsko društvo — ZKD mu daje samo okrilje. Tako se vsa kulturna delavnost naše ZKD izčrpava v kinematografu in v okrilju. Kaj bi končno ljudi preveč nadlegovali s kulturo, ko pa je gibálo vsega modernega življenja »kšeff«!

V znamenju te motorne sile se menda razvija tudi naša slikarska, kiparska in plesna **umetnost**. V dnevnem časopisju, ki je glasnik naše napredno-klerikalne javnosti, beremo vedno češče reklame pohvale raznih umetnikov, ki so dobili dobra naročila ali za plese na Dunaju ali za znamke ali karkoli, kar je v zvezi z zaslužkom. Ne gre več za Vidmarjevo umetnost radi umetnosti, niti za umetniško višino ali smoter; naročilo in naročilec odločata. Ne vem, ali si pišejo reklame umetniki sami, ali jih pišejo njihovi prijatelji ali uredništva, v tem trgovskem

duhu pač napredno-klerikalno časopisje vzgaja skromne slovenske bravce.

Najbolj načelni bodo še **sportniki**. — Ulaga, ki se je izobrazil na visokih šolah telesne kulture, je sestavil »Knjigo o sportu«. Založila jo je Mohorjeva družba, da dokumentira svojo naprednost: slovenskemu kmetu je potreben v času hude depresije poleg »Življenja svetnikov« tudi sport. Napredno-klerikalno časopisje je knjigo pohvalilo, ker sport je splošna modna zadeva in ne gre, da kdorkoli zaostaja za modo. Pri vsej pohvali si je pa nekdo le dovolil nekaj skromnih pripomb. Ulaga in prijatelji so planili po njem, zakaj da ima kakršnekoli pomisleke o sportni knjigi, ki je prvi tozadevni slovenski umotvor. In prav imajo Ulagovi somišljeniki: nesramno je kritizirati slovensko knjigo o sportu, ko vemo, da noben narod na svetu še nima nobene sportne literature, ko je torej spisovanje in sestavljanje slovenske sportne knjige pravo pionirsko delo, ki bo utrlo pota nemški, angleški in sploh svetovni sportni literaturi. Če nekdo tega ne razume, je že vredno štirikolonske rubrike o »nevtralnem« sportu naših dnevnikov spopolniti še s peto kolono: Slovenec ustvarja civilizirani Evropi prvo sportno literaturo.

Zelite še kaj pomembnega o naših krajih in ljudeh? To najdete v tozadevni rubriki »Jutra«, ki ve navadno poročati o naših krajih in ljudeh samo tatvine, vlobe in umore in, če je tega premalo, še o potapljanju v Črnem morju, kakor da bi spadalo tudi Črno morje v delokrog »Jutrovih« krajev in ljudi. Kljub tej črnomorski širokogrudnosti je »Jutro« previdno pri raznih zločincih: če gre za brezposelne delavce, ki so ukradli nekaj repe ali zelja, poroča »O nevarni vlomilski tolpi«, ki operira s svinjsko nogo in drugimi tehničnimi pripomočki chicaških gangsterjev; če pa gre za kako kokainsko afero ali orgije ali kakršnakoli protizakonita početja, pri katerih so udeleženi »naši boljši« ljudje, pa napiše kratko, skrito notico s takole vsebino: o nekem škandalu se širijo vse mogoče vesti, ki se bodo gotovo večino-

ma izkazale kot neresnične, kakor je navadno ob takih slučajih. Zato svarimo vsakega, da bo oprezen pri širjenju takih vesti, da se izogne neljubim kazenskim posledicam; če pa je prizadeta »elita«, pa sploh molči.

Sicer ima »Jutro« tudi najboljšo kulturno rubriko po mnenju nekaterih čeških listov, kakor smo brali v — »Jutru«. Verjetno je, da so nekateri Čehi res tega mnenja, ker »Jutrova« rubrika ve skoro za vsak češki štirimesečnik in za knjige, ki bodo izšle na Moravskem 1936. l., ne ve pa nič o knjigah naše Cankarjeve družbe in o marsikaterem drugem zanimivem kulturnem pojavu na Slovenskem. Temu seveda ni kriva »Jutrova« rubrika, temveč kulturni pojavi sami, ki se pojavljajo in razvijajo **izven** območja »Jutrove« d. d.

S tem smo pa prišli do besede **izven, razven**, to je do slovenščine, ki jo spopolnjujejo samo naši dnevnik, odkar imamo dve univerzi v Ljubljani. Slovenščino je treba očistiti vseh germanskih peg in tako so iznašli za besedo razven ali poleg slovenski izraz mimo. Tako tudi priv. docent dr. Škerlj v odgovoru Kusu-Nikolajevu rabi besedo mimo. Po prečitanju tega odgovora ne vemo, ali je mislil g. docent poleg ali razven napisanega še kaj povedati, ali je pa z vsem odgovorom streljal — mimo.

Preden končam, še nekaj! (Če človek začne govoriti, težko neha.) Kakor sem navdušen za vsako dobro stvar, sem se že skoro ogrel tudi za geslo »Kupuj domače blago«, »Svoji k svojim«. V premišljevanju, ali bi še jaz začel oznanjati to geslo, sem prišel do prodajalne Bat'a in v izložbi vidim oglato, lepo izdelano tablico »Kupuj domače blago!« »Svoji k svojim!« Od tedaj me preganjajo verski dvomi o problemu, kaj je domače blago in kaj vse naj razumem pod svojci. Zdi se mi, da je začasno nesporno ugotovljeno domače blago edino-le ta tablica, ki si jo za 30 Din lahko izobesi za reklamo svojim izdelkom vsak obrtnik, pa naj si bo to Bat'a, Siemens ali Ford. Z.

Vsak dober „Svobodaš“ bi lahko razprodal po en blok za tiskovni sklad „Svobode“.

SLOVENSKA NARODNA PODPORNA JEDNOTA

največja slovenska gospodarska in dobrodelna zadruga v SEVERNI AMERIKI. — Najboljša zavarovalnica za življenje, za bolezni, poškodbe itd. — Posluje v Zedinjenih državah, Kanadi in Mehiki. — Ima približno 63.000 članov v obeh oddelkih in blizu 650 podružnic po raznih krajih Amerike.
PREMOŽENJE NAD 4.000.000'— DOLARJEV

Za nasvete in informacije se je obrniti na:
Glavni urad S.N.P.J., 2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill

Kaj se vse dobi pri nas?

Galanterijsko in nürberško blago, plešene, rokavice in nogavice / Porcelan, steklo, kuhinjsko posodo, usnjene predmete, torbice, turistične potrebščine, otroške igrčke, konfekcije / Potrebščine za krojače in šivilje / Cevlje iz lastne tovarne, moške, ženske in otroške po najnižjih cenah

ANT. KRISPER

LJUBLJANA, Mestni trg 26, Stritarjeva ulica 2—3

Izšla je brošura dr. Otto Bauerja

„Vstaja avstrijskih delavcev“

njeni vzroki in posledice«. Brošuro je založila »Delavska Politika«, prevedel Talpa. Cena za izvod Din 5.— in poštnina. Ker je bilo natisnjenih samo gotovo število izvodov, opozarjamo vse delavske zaupnike in čitatelje našega lista, da si jo pravočasno naročijo.

„Pod severnim nebom“

je najlepši ruski sodobni roman z ledenega morja. Je izšla

v „Cankarjevi družbi“

Že samo radi te knjige je vredno, da postaneš član te edine slovenske proletarske književne družbe

Knjigarna Kleinmayr & Bamberg

Ljubljana, Miklošičeva cesta 16. Telefon števil. 31-33

najstarejša
v Jugoslaviji, priporoča
svojo bogato zalogo strokovnih in
zabavnih knjig v vseh jezikih, kakor tudi muzikalij za
petje, klavir in druge instrumente. Knjige in časopise,
v zalogi se ne nahajajoče, dobavlja iz
inozemstva v najkrajšem
času.

Knjige, revije,

TISKOVINE VSEH VRST

tiska in veže v priznani
lepi in prvovrstni izdelavi

LJUDSKA TISKARNA
MARIBOR, SODNA ULICA 20

Eno in večbarvni tisk